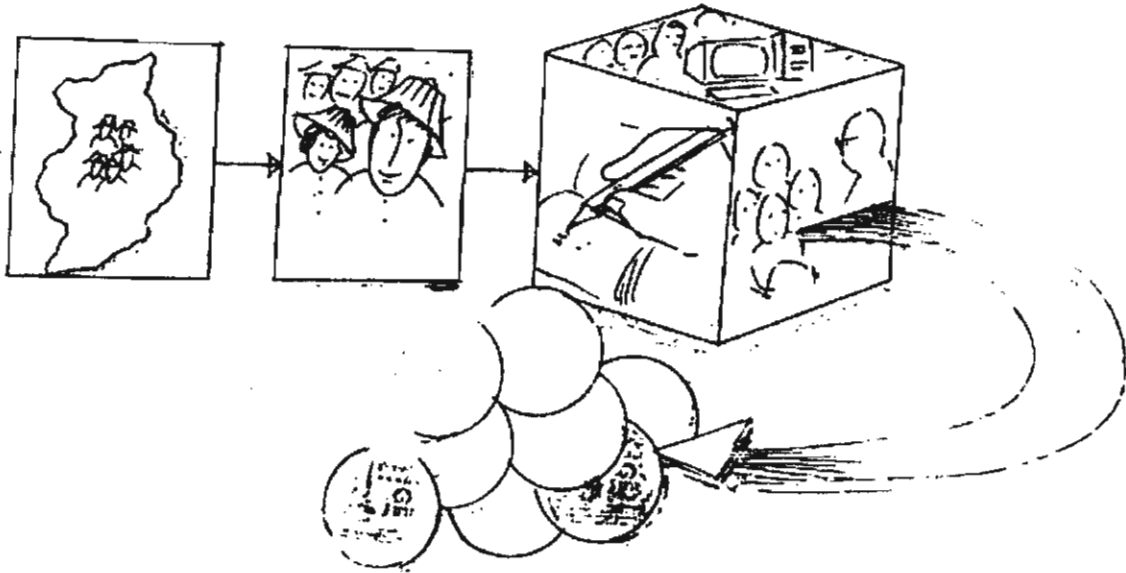

ระบบ กอไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

ผศ.ัดดาวัลย์	เกษมเนตร
ผศ.ประทีป	จีนใต้
ดร.โอภาสลักษณะ	ชัยวัลลีย์
ผศ.ดร.ฉันทนา	ภาคบงกช
อ.ทัศนีย์	ทองภักดี

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กุมภาพันธ์ 2545

ISBN 974 - 9613 - 60 - 0

ระบบ กอไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร -

ผศ.ธิดาวัลย์	เกษมเนตร
ผศ.ประทีป	จีนใจ
ดร.โอภาสลักษณะ	ชวัลดี
ผศ.ดร.ฉันทนา	ภาคบงกช
อ.ทัศนวิ	ทองภักดี

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กุมภาพันธ์ 2545

ISBN 974 - 9613 - 60 - 0

คำนำ

เอกสาร เรื่อง "ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณภาพ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร" เป็นรายงานการศึกษา คุณลักษณะ และทักษะที่สำคัญของแรงงานภาคการเกษตรในด้านพืชผล ปศุสัตว์ ประมง และการแปรรูปสินค้า พร้อมทั้งศึกษาระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร ในจังหวัดน่าน รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง "ระบบการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแก่แรงงานภาคการเกษตร" การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือจากข้าราชการในหน่วยงานต่างๆ ของจังหวัดน่าน ครู/อาจารย์ ตลอดจนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (ภาคผนวก จ) คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
ความสำคัญและที่มาของเรื่องที่ศึกษา	1
วัตถุประสงค์	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามศัพท์	4
แนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล	5
ด้านคุณลักษณะ	5
ด้านทักษะ	7
ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตร	7
ระบบการพัฒนา	7
ปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพ	8
กลไกการพัฒนาศักยภาพ	13
กระบวนการพัฒนา	14
แนวทางการจัดกระบวนการพัฒนา	14
ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาศักยภาพ	15
วิธีการวิจัย	20
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	21
ขั้นตอนการวิจัย	23
วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	24
กรอบแนวคิด	25
ผลการศึกษา	27
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการ พัฒนาแรงงานภาคการเกษตร	27
ด้านคุณลักษณะ	27
ด้านทักษะ	34
ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร	43
ตอนที่ 2 การสร้างระบบกลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพและทักษะแรงงาน ภาคการเกษตร	46
ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการพัฒนา I CAN DO สู่การปฏิบัติ	52
เอกสารอ้างอิง	56
ภาคผนวก	60

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม	16
2 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม	17
3 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มมนุษยนิยม	19

ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแรงงานภาคการเกษตร

ความสำคัญและที่มาของเรื่องที่ศึกษา

ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ภาคเกษตรของไทยยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรภายในประเทศ เป็นความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศ เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรในภูมิภาคต่างๆ ของโลก นำเข้ารายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศถึงปีละ 2.3 แสนล้านบาท เป็นแหล่งวัตถุดิบสำหรับภาคอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และยังมีมีความสำคัญในฐานะรองรับแรงงานมากกว่า ร้อยละ 60 ของประเทศ (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2540 : 3) จึงนับได้ว่าภาคเกษตรกรรมมีบทบาทสำคัญอย่างสูง ในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย แต่จากข้อมูลตัวเลขเกี่ยวกับประชากรและกำลังแรงงานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2540) พบว่า ในปี 2540 ประชากรในภาคเกษตรกรรม มีอยู่จำนวน 17 ล้านคน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ ความยากจนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ 86 ของความยากจนทั่วประเทศ และจากภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อกลางปี 2540 เป็นต้นมา คาดว่าแรงงานผู้สูญเสียโอกาสการจ้างงานเนื่องจากการล่มสลายหรือการลดขนาดของภาคธุรกิจเมืองที่มีจำนวนมากกว่า 1 ล้านคนจะย้ายกลับสู่ชนบทและกลับไปพึ่งพิงการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามเดิม

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังมีปัญหาต่างๆ มากมายที่ทำให้เกษตรกรประสบความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ ซึ่งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 – 4 (2504 – 2524) เน้นสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวในภาคการเกษตร ด้วยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน มีการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาใช้มากมาย เช่น พันธุ์พืชใหม่ๆ ปุ๋ย สารเคมี และยาฆ่าแมลง เป็นต้น การสนับสนุนให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะพืชไร่ ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง นอกเหนือจากการผลิตข้าวและพืชหลักดั้งเดิม ทำให้เกษตรกรบุกรุกพื้นที่ป่าธรรมชาติ เพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งโรคแมลงระบาดในนาข้าวและพืชไร่เริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น ในช่วงที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นในระดับสูงเนื่องจากมีการขยายพื้นที่เพาะปลูก การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้โดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 – 8 (2525- 2544) ยังคงสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต แต่เน้นให้เพิ่มประสิทธิภาพแทนการขยายพื้นที่เพาะปลูก และมุ่งเน้นให้เกิดการกระจายรายได้ และขยายความเจริญไปสู่ภูมิภาค สนับสนุนการใช้และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในไร่นาอย่างถูกต้องในรูปแบบเกษตรยั่งยืน คือมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และมีความมั่นคงทางด้านอาหารและด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น โดยสนับสนุนให้มีการ

ผลิตกิจกรรมการเกษตรหลายอย่างที่เกื้อกูลกันและไม่ทำลายทรัพยากรและสภาพแวดล้อม และเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตและการบริโภคสินค้าที่ผลิตได้ภายในไร่นาของตนเอง รวมทั้งการสร้างโอกาสทางเลือกให้เกษตรกรในการประกอบอาชีพการเกษตรให้มีรายได้เพียงพอและมีทางเลือกในการดำรงชีวิตในชนบทได้อย่างมั่นคงในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ โดยการร่วมประสานระหว่างภาครัฐ เอกชน และเกษตรกรเพื่อให้การทำเกษตรเป็นทางออกหนึ่งของสังคมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ธันวา จิตต์สงวน และคณะ, 2543)

เกษตรกรในประเทศต่างๆ ที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืนมักจะประสบปัญหาของความรู้สึก "ไม่พอเพียง" หรือ "ขาดแคลน" ดังปรากฏในคำกล่าวจากการประชุมระดับโลกจาก 25 ประเทศ ซึ่งจัดโดย IFA (International Federation of Agriculture Proceudes) ณ ประเทศไอซ์แลนด์ ที่ว่า "เกษตรกรมักให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมเพราะเขาเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม" (Freenstra, Gail, Chaney, and David, 1997) แต่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการเกษตรเพื่อการค้ามาเป็นการเกษตรแบบยั่งยืนต้องใช้เวลาและต้องพึ่งพาอุปสรรคนานาประการ ผลตอบแทนที่ได้รับก็เป็นผลตอบแทนระยะยาว และผลประโยชน์บางส่วนอาจไม่ใช่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เกษตรกรผู้จะปรับเปลี่ยนตนเอง เข้าสู่วิถีการผลิตแบบนี้จึงต้องมีความพร้อม มีความตระหนักในผลประโยชน์ของตนเอง และชุมชนจะได้รับในภายภาคหน้า ต้องมีความอดทนในการเรียนรู้และพัฒนาการเกษตรยั่งยืนในไร่นาของตนเอง (ธันวา จิตต์สงวน และคณะ, 2543) โลกปัจจุบันเป็นยุคของโลกที่ไร้พรมแดนในเรื่อง ข้อมูลข่าวสารการเคลื่อนไหวของ "ความรู้" ซึ่งจำเป็นในการก่อให้เกิดทักษะพื้นฐาน ทักษะอาชีพ และทักษะการมองโลก ทำให้ผู้ที่พร้อมและไม่พร้อมที่จะรับ เกิดความแตกต่างชัดเจน จนนำไปสู่ปัญหาช่องว่าง (Gap ในด้านต่างๆ เพราะฉะนั้นจึงมีการปิดช่องว่างดังกล่าว คือ การปิดช่องว่างของความรู้ โดยจัดวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพผ่านการฝึกทักษะ ถ้ากำหนดให้ทักษะเป็นแกนในการพัฒนา จะส่งผลที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ผลตอบแทนทางสังคม คือ จะทำให้เกิดการขยายตัวด้านสาธารณสุขโภชนาการและสาธารณสุขการรวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น คนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และมีจำนวนมากขึ้น รวมทั้งสุขภาพอนามัยที่ดี เพราะได้รับแต่อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ
2. บุคคลจะทำให้กลไกของตลาดจะทำงานดีขึ้น ทำให้การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างโอกาสให้คนในสังคมเพิ่มขึ้น

การพัฒนา "ทักษะ" จึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะกับเกษตรกรไทย เพราะตามสถิติเศรษฐกิจล่าสุด พ.ศ. 2542 สาขาเกษตรซึ่งมีประชากรเกี่ยวข้องจำนวนรวมร้อยละ 60 ของประชากรของประเทศสามารถก่อให้เกิดมูลค่า หรือรายได้เพียงร้อยละ 11 ของรายได้ประชาชาติ การเพิ่มทักษะแก่ "เกษตรกร" ของประเทศจะช่วยลดช่องว่างระหว่างเกษตรกรกับกลุ่มอื่นของประเทศ เมื่อประชากรร้อยละ 60 ของประเทศมี "ทักษะ" พวกเขาเหล่านั้นจะใช้ทักษะในการพิชิต "ความด้อย" ทั้งปวงลง

จะทำให้ประเทศสามารถพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) และมีความสามารถในการแข่งขันทำให้สามารถพัฒนาประเทศให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน (Sustainability) ในยุคโลกาภิวัตน์

นอกจากการพัฒนาทักษะแล้ว คุณลักษณะของแรงงานก็เป็นองค์ประกอบที่ควรให้ความสำคัญ เพื่อเสริมแต่งให้การพัฒนาทักษะนี้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานอย่างเต็มที่ คุณลักษณะเหล่านี้ ได้แก่ แรงจูงใจ ความใฝ่รู้ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือ ที่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ขึ้นอยู่กับการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก แต่พื้นฐานการผลิตยังมีไม่เพียงพอ ทำให้ประชากรโดยส่วนใหญ่ของจังหวัดยังมีรายได้ต่อหัวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (เกณฑ์รายได้ต่อหัวของประชากร = 29,022 บาท ต่อปี เป็นลำดับที่ 15 ของภาคเหนือ ลำดับที่ 58 ของประเทศ : ข้อมูลเดือนเมษายน 2543) ปัญหาด้านการเกษตรที่พบคือ พื้นที่ของจังหวัดที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกมีน้อย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ส่วนที่ราบลุ่มมีแนวกว้างและแคบตามแนวยาวของแม่น้ำน่าน เกษตรกรยังขาดการพัฒนาด้านการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย ขาดความรู้ ความสนใจ ในวิธีการเพิ่มผลผลิต ทำให้ผลผลิตที่ได้ยังมีประสิทธิภาพและคุณภาพในระดับต่ำ จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกให้เหมาะสมกับความต้องการใช้พื้นที่ ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำทำให้ความสมบูรณ์ของดินเสื่อมลง ส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพของการผลิต การขาดความรู้ในเรื่องการตลาด โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้เวลาขายผลผลิตในปีที่ผ่านมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจที่จะเพิ่มหรือลดการผลิตในปีต่อไป ปัญหานี้สินและแหล่งสินเชื่อ ทางเกษตรของเกษตรกร การขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกร รวมทั้งขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่เพียงพอ เหล่านี้เป็นปัญหาโดยรวมของจังหวัดที่ยังต้องได้รับการแก้ไขต่อไป (สำนักงานจังหวัดน่าน ฝ่ายนโยบายและแผน 2545) ในส่วนของตัวเกษตรกรซึ่งเป็นหน่วยที่สำคัญหน่วยหนึ่งที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นหน่วยที่จะช่วยให้สภาพแวดล้อมอื่นๆ ได้รับการพัฒนาตามไปด้วย โครงการวิจัยในส่วนนี้จึงเกี่ยวข้องกับการเสริมคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญต่อแรงงานภาคเกษตร โดยศึกษาระบบการถ่ายทอดทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการสร้างศักยภาพให้แก่แรงงานภาคการเกษตรของประเทศในอนาคตจึงนับเป็นโครงการสำคัญที่จะเตรียมผู้ที่เข้าไปประกอบอาชีพการเกษตรให้มีความพร้อมที่ประกอบอาชีพได้อย่างเชื่อมั่น พร้อมกันนั้นก็ช่วยพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ความสามารถที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญของแรงงานภาคการเกษตร ในด้านพืชผล ปศุสัตว์ ประมง และการแปรรูปสินค้า
2. เพื่อศึกษาระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

3. เพื่อเสนอระบบ กลไก และกระบวนการในการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ระบบ กลไก และกระบวนการที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตร ตลอดจนได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

นิยามศัพท์

คุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่แสดงออกให้เห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเป็นคนเปิดเผย ความกล้าแสดงออก คุณลักษณะของบุคคลเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปลูกฝังอบรมจากสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา คุณลักษณะที่งานวิจัยนี้สนใจได้แก่คุณลักษณะที่เกษตรกรควรต้องมีเพื่อจะสามารถทำการเกษตรให้ประสบความสำเร็จได้

ทักษะของเกษตรกร หมายถึง ความแคล่วคล่อง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและความสามารถด้านต่าง ๆ ของเกษตรกร ที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จในการเกษตร เป็นทักษะที่ควรทำการส่งเสริมแก่เด็ก และเยาวชนในครอบครัว ในสถานศึกษา และส่งเสริมเกษตรกรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จำแนกทักษะของเกษตรกรซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. **ทักษะทั่วไป** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมหรือมนุษยสัมพันธ์ เช่น การรู้จักตนเอง การทำงานร่วมกัน การสื่อความหมาย การปรับตัว ด้านการสร้างสรรค์และการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การวางแผน การแก้ปัญหา การประเมิน การประยุกต์ และการพัฒนาทักษะทั่วไปที่เหมาะสมกับเกษตรกรกลุ่มพืชสวนพืชไร่ กลุ่มการปศุสัตว์ กลุ่มการประมง และกลุ่มแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร

2. **ทักษะอาชีพ** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางสำหรับเกษตรกรกลุ่มพืชสวนพืชไร่ กลุ่มการปศุสัตว์และกลุ่มการประมง สามารถจำแนกทักษะออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นเตรียมการ เช่น การศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติ การเตรียมดิน การเตรียมบ่อปลา ชั้นปฏิบัติ เช่น การปลูก การดูแลรักษา และชั้นประเมินและการประยุกต์ เช่น การสรุป การนำไปปรับใช้และการพัฒนา

3. ทักษะการจัดการเชิงธุรกิจ หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือจัดการ เช่น การลงทุน ภาวะการตลาดทุกระดับ เป็นต้น

ระบบการพัฒนา หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนของการจัดระบบการพัฒนามี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ระบบการพัฒนาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ขั้นที่ 2 การสังเคราะห์ระบบ ขั้นที่ 3 การสร้างแบบจำลองระบบ และขั้นที่ 4 การทดสอบประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาในสถานการณ์จำลอง

กลไกการพัฒนา หมายถึง ปัจจัยสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในความคิดและการกระทำให้เป็นไปตามวิถีของปัญญาซึ่งแบ่งเป็น ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก อันจะนำไปสู่จุดหมายของการพัฒนา

กระบวนการพัฒนา หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดหมายที่ต้องการพัฒนา

แนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

ด้านคุณลักษณะ

คำว่า "คุณลักษณะ" ในที่นี้หมายถึงลักษณะทางจิตใจ (Psychological characteristics) ที่แสดงให้เห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ การมีแรงจูงใจ ความเป็นผู้นำ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะที่งานวิจัยนี้สนใจ คือ คุณลักษณะที่จะเอื้อต่อความสำเร็จในการทำงานด้านการเกษตร

ทางพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่จะทำงานได้ประสบความสำเร็จไว้ในข้อธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาทสี่ หรือธรรมะที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่ (1) ฉันทะ คือความมีใจรักในสิ่งที่ทำปรารถนาที่จะทำสิ่งนั้น ๆ ให้บรรลุจุดหมายให้สำเร็จสมบูรณ์โดยประณีต (2) วิริยะ เมื่อมีใจรักแล้ว ก็ทำให้เกิดความพากเพียร (3) จิตตะ คือ ความตั้งใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ (4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาตรวจสอบความบกพร่อง แก้ไขเรื่องนั้น ๆ ให้ดี อิทธิบาทธรรมสี่ประการนี้มักเกิดมาด้วยกัน และเกื้อหนุนกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2543)

สำหรับทฤษฎีของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องถึงคุณลักษณะของคนที่ดีและคนเก่ง ได้แก่ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) ที่ได้ศึกษาและรวบรวมผลงานวิจัยจำนวนมากจากคนไทยหลายช่วงอายุ ได้ผลว่าคนไทยที่มีพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานด้วยนั้น จะประกอบด้วยลักษณะทางจิตใจ 8 ประการคือ

- (1) การเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ส่วนรวม มากกว่าที่จะเห็นแก่ตัวหรือพวกพ้อง
- (2) การเป็นคนที่สามารถคาดการณ์ไกล และรู้จักบังคับตนเองให้อดได้รอได้

- (3) เป็นคนที่เชื่อว่าทำได้ดี
- (4) มีความวิริยะอุตสาหะ ฝ่าฟันอุปสรรค จนเกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย
- (5) มีความพอใจและเห็นความสำคัญของความดีงาม เห็นโทษของความชั่วร้ายต่าง ๆ (ทัศนคติ คุณธรรม ค่านิยม ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น และสถานการณ์ที่จะกระทำนั้น) นอกจากนั้น ยังมีลักษณะพื้นฐานทางจิตอีก 3 ประการ คือ

- (6) ความเฉลียวฉลาด สามารถเข้าใจและคิดในระดับนามธรรม
- (7) รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีประสบการณ์ทางสังคมสูง
- (8) มีสุขภาพจิตดีมีความวิตกกังวลน้อย หรือในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

สำหรับอาชีพเกษตรกรโดยเฉพาะ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้ระบุ คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ไว้ ดังเช่น

ผู้ปลูกผัก คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจและรักในอาชีพ ปลูกผักติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับราคาและความต้องการของตลาดอยู่เสมอ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการวางแผนการปลูกผักตามข้อมูลที่ได้มา นอกจากนี้ต้องเป็นคนละเอียดรอบคอบ มีความขยัน อดทน ประหยัด และซื่อสัตย์ต่ออาชีพ

ผู้ทำนาข้าว คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าว สามารถคัดเลือกพันธุ์ปลูกที่จะนำมาได้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และภูมิภาค มีความอดทน สู้งานหนักในการทำนาได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ เพื่อนำมาพัฒนางานปลูกข้าวอยู่เสมอ สามารถบันทึกงานเพื่อนำข้อมูลมาวางแผนปลูกข้าวได้

ผู้เลี้ยงโคเนื้อ คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคเนื้อเป็นอย่างดี รู้แหล่งที่จำหน่าย มีนิสัยรักสัตว์ ขยัน ตั้งใจทำงาน ช่างสังเกต มีความสุขุมเยือกเย็น

ผู้เลี้ยงปลา คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ช่างสังเกต ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ จัดการเลี้ยง ดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง จนสามารถนำมาจำหน่ายได้

จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะของเกษตรกรที่กรมอาชีวศึกษาระบุไว้ในอาชีพต่าง ๆ จะประกอบด้วยคุณลักษณะทางจิตใจ เช่น ความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ความสุขุมเยือกเย็น และทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ เช่น ความสามารถในการคัดเลือกพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การติดตามความเคลื่อนไหวของราคาและความต้องการของตลาด การวางแผนงาน การบันทึกข้อมูล เป็นต้น

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์ว่าคุณลักษณะใดบ้างที่เกษตรกรจำเป็นต้องมีเพื่อการทำงานให้ประสบความสำเร็จนั้น จะพิจารณาทั้งในการทำงานด้านการเกษตรโดยตรง เช่น จะต้องมีความขยัน อดทน ในแง่ของการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์และการคำนึงถึงสังคมโดยรวมด้วย เช่น การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นต้น

ด้านทักษะ

ทักษะของเกษตรกร หมายถึง ความแคล่วคล่อง ความเชี่ยวชาญและความชำนาญด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรที่จะมีผลต่อการประสบความสำเร็จในอาชีพ เป็นทักษะที่ควรทำการส่งเสริมแก่เด็กและเยาวชนในครอบครัว สถานศึกษาและส่งเสริมแก่เกษตรกรให้ได้ผลดียิ่งขึ้นในชุมชน เนื่องจากทักษะของเกษตรกรมีความหลากหลาย จึงมีการจำแนกทักษะได้หลายแบบ เช่น การพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills) ซึ่งประยุกต์ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกรดังแนวของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐวอชิงตัน (Washington State University) (URL <http://www.educ/lifeskills/viewlife>) ซึ่งกำหนดเป็น 8 ด้าน ได้แก่ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการยอมรับความแตกต่าง ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการใช้ให้เกิดประโยชน์/ทักษะการตลาด ทักษะการเลือกวิถีในการดำเนินชีวิต และทักษะการรับผิดชอบตนเอง ซึ่งในคู่มือนี้จะจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. **ทักษะทั่วไป** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ เช่น การรู้จักตนเอง ทักษะการยอมรับความแตกต่าง ทักษะการวิถีในการดำเนินชีวิต การทำงานร่วมกัน การสื่อความหมาย การปรับตัว ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการรับผิดชอบตนเอง การสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ทักษะการตัดสินใจ การวางแผน การแก้ปัญหา การประเมิน การประยุกต์ และการพัฒนา
2. **ทักษะอาชีพ** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทาง (ทักษะการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด)
3. **ทักษะการจัดการเชิงธุรกิจ** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือจัดการ (ทักษะการใช้ให้เกิดประโยชน์/ทักษะการตลาด)

ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร

ความคิดพื้นฐานของการวิเคราะห์การจัดระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกร เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกรที่เหมาะสม ซึ่งเริ่มจาก

ระบบการพัฒนา หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนของการจัดระบบการพัฒนานั้น ผู้จัดระบบต้องคำนึงถึง 4 ขั้นตอน (ปรับจากการจัดระบบการสอนของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2525) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ระบบการพัฒนาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาประเด็นต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์ปรัชญาพื้นฐานเพื่อดูว่าการพัฒนาแบบนั้น ๆ ยึดปรัชญาใด ในกรณีที่ข้อมูลเพื่อการ

วิเคราะห์ไม่อาจสะท้อนให้เห็นปรัชญาของการดำเนินการ อาจจะวิเคราะห์ ปณิธาน จุดประสงค์ ก็ได้ นอกจากนั้นยังต้องทำการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเพื่อให้มองเห็นขั้นตอนของการพัฒนาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

ขั้นที่ 2 การสังเคราะห์ระบบ คือ การมองภาพของระบบใหม่ ตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การสำรวจทรัพยากร กำหนดจุดประสงค์ วางแผน การดำเนินการ การประเมินผลลัพธ์ และการพิจารณาผลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุง โดยการมองภาพรวมให้ชัดเจนตั้งแต่ตอนแรกถึงขั้นตอนสุดท้าย

ขั้นที่ 3 การสร้างแบบจำลองระบบ เมื่อเราได้กำหนดขั้นตอนชัดเจนแล้วก็ลงเขียนแผนผังแสดงแบบจำลองระบบตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย

ขั้นที่ 4 การทดสอบประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาในสถานการณ์จำลอง เมื่อเขียนแบบจำลองระบบการพัฒนาแล้ว ก็ควรนำระบบไปทดลองใช้ก่อน สิ่งที่ต้องเตรียมในขั้นนี้คือ

- 1.1 หาเวลาทดลองที่เหมาะสม
- 1.2 กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการทดลอง
- 1.3 กำหนดแบบประเมินผล เพื่อเก็บข้อมูลและหาประสิทธิภาพ

ปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนาบุคคล

“ปรัชญา” เป็นเรื่องของการที่มนุษย์พยายามที่จะเข้าใจภาวะของโลก ธรรมชาติ รวมทั้งชีวิตมนุษย์ว่า คืออะไร เป็นไปอย่างไร มีเป้าหมายอะไรหรือไม่ มีความแท้จริงอย่างไร เรารู้ความจริงได้แค่ไหน รวมทั้งการตีค่าสิ่งต่าง ๆ หรือการกระทำต่าง ๆ ว่ามีคุณค่าต่อชีวิตหรือไม่ และเราควรดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะทำให้ชีวิตมีคุณค่า ความคิดทางปรัชญาเกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่ห่างไกลจากตัวเรา และธรรมชาติจึงไม่ยากเกินที่มนุษย์จะเข้าใจความคิดของมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น ปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความจริงคือค้นหาว่าความจริงคืออะไร เรียกว่า อภิปรัชญา และค้นหาว่าเรารู้ความจริงได้อย่างไร เรียกว่า ญาณวิทยา และค้นพบว่าเราพึงประพฤติตนอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความเป็นจริงเรียกว่าคุณวิทยา ซึ่งแนวคิดหรือความรู้ที่เป็นเนื้อหาของปรัชญาล้วน ๆ เรายึดถือว่าเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ ซึ่งหมายถึงความรู้ในทุกแบบทุกอย่าง ปรัชญาบริสุทธิ์เป็นผลแห่งความพยายามคิดค้นแสวงหาความจริงของมนุษย์ในสิ่งต่าง ๆ ปรัชญาบริสุทธิ์กล่าวถึงปัญหา ปรัชญาโดยตรง เกี่ยวกับเรื่องความเป็นจริง ส่วนปรัชญาที่เอาผลสรุป หรือคำตอบของปรัชญาบริสุทธิ์ไปตีความผลสรุปของวิชาต่าง ๆ จะเป็นปรัชญาประยุกต์ คือ เมื่อวิชาการต่าง ๆ แต่ละสาขาวิชาถูกค้นไปจนพบปัญหาที่อธิบายไม่ได้ด้วยข้อเท็จจริง จึงเอาปรัชญาบริสุทธิ์ไปอธิบาย ตีความปัญหานั้น ๆ จัดเป็นปรัชญาประยุกต์ตามสาขาของวิชานั้น เป็นการนำเอาความรู้ แนวความคิด ความจริง ที่พิสูจน์ค้นคว้า หามาได้จากปรัชญาบริสุทธิ์ ไปผสมผสานกับศาสตร์แขนงต่าง ๆ ซึ่งแยกตัวออกจากปรัชญาบริสุทธิ์ เป็นศาสตร์อิสระแล้ว เช่น ปรัชญาศาสนา ปรัชญาจิตวิทยา ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ปรัชญา

การเมือง เป็นต้น การวิเคราะห์ปรัชญาการพัฒนา จะทำให้ผู้จัดระบบได้เข้าใจถึงการวิเคราะห์วิพากษ์ การโต้แย้งถกเถียงกันในระดับปรัชญา ถึงปัญหาพื้นฐานของการพัฒนาบุคคล เพื่อแสวงหาทัศนะที่ เห็นว่า น่าจะเป็นไปได้ และควรจะเป็น ตลอดจนสร้างเป็นหลักการ และระบบความคิดทางปรัชญา ของการพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้ใช้เป็นหลักในการกำหนดนโยบาย จุดหมาย หรือ ทฤษฎีการพัฒนา สำหรับเป็นแนวทางในการจัดกระบวนการพัฒนาต่อไป ปรัชญานั้นเป็นพื้นฐานที่ อำนวยประโยชน์แก่การพัฒนา 2 ประการคือ ในแง่ของสาระประการหนึ่ง กับในแง่ของวิธีการวิเคราะห์ วิพากษ์อีกประการหนึ่ง ในประการแรกนั้น ปรัชญาเป็นแหล่งความคิดของการพัฒนา ในอันที่จะรู้จัก และเข้าใจความเป็นจริงของโลกกับชีวิต เข้าใจมนุษย์กับสังคม ส่วนอีกประการหนึ่งในแง่ของการ วิเคราะห์วิพากษ์นั้นนักพัฒนาได้อาศัยวิธีการของปรัชญา วิเคราะห์ตีความ ความรู้ ความคิด ที่เกี่ยว ข้องกับการพัฒนา ทำให้เข้าใจนัยต่าง ๆ ที่แฝงอยู่อย่างชัดเจน ได้เข้าใจในความยืดหยุ่นของภาษาและ มองเห็นได้ถึงความคลาดเคลื่อนในการใช้ภาษา ซึ่งจะช่วยให้นักพัฒนา พิจารณาปัญหาและความคิด ต่าง ๆ อย่างรอบคอบลึกซึ้ง เจาะลึกให้เข้าใจถึงต้นตอของปัญหาที่แท้จริง และแสวงหาคำตอบที่ควร จะเป็นได้ (สถิต วงศ์สวรรค์ : 2540)

ดังนั้น คุณค่าของปรัชญาในฐานะที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจึงมิใช้อยู่ที่กฎเกณฑ์ที่จะนำ ไปปฏิบัติหรือแก้ปัญหาการพัฒนา แต่ปรัชญาช่วยฉายแสงให้เข้าใจกระจ่างทุกแง่มุมของปัญหา การพัฒนา ช่วยให้ตระหนักได้ว่า การปฏิบัตินั้นสอดคล้องหรือขัดแย้งกับปรัชญาเพียงใด เป็นวิถีทางที่ ตลาดควรเลือกหรือไม่ นักพัฒนายิ่งแจ่มแจ้งในความเป็นจริงและตระหนักในบริบทของปัญหามาก เพียงใด ก็จะช่วยให้อาจการจัดผลที่มีได้ตั้งใจให้เกิด หรือผลที่ไม่พึงปรารถนาออกไปได้มากเพียงนั้น และจะมองเห็นทางเลือกอันสมควรที่จะนำไปสู่ผลที่ปรารถนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งพื้นฐานทางปรัชญา ของการพัฒนา ทำให้จุดหมายและกระบวนการของการพัฒนาได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอ และเมื่อ การพัฒนาต้องอาศัยปรัชญาเป็นพื้นฐาน การคิดเชิงปรัชญาในเรื่องการพัฒนามนุษย์จึงสำคัญและ จำเป็นมาก เพราะโดยปกติแล้ว คนเราย่อมมีความคิด ความเชื่อบางประการที่เป็นของตนเองอยู่ในตัว และมักปฏิเสธสิ่งที่ขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อของตนเอง จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และมีแนวโน้ม ที่จะยอมรับและปฏิบัติตามที่เคยกันมา นักพัฒนามักเช่นเดียวกัน ผู้ที่เชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตย ย่อมเปิดโอกาสให้ผู้ที่จะพัฒนาได้แสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการวิพากษ์วิจารณ์ ฝึกฝนให้ผู้ที่จะ พัฒนารู้จักฟัง รู้จักคิด และแสดงความคิดเห็น ผู้ที่เชื่อมั่นในระบบแบบแผน ยึดมั่นในคตินิยมที่ สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่อดีต ย่อมพอใจที่จะเห็นผู้ที่จะพัฒนาปฏิบัติตามมากที่จะอยากให้ผู้ที่ จะพัฒนาแสวงหาคตินิยมใหม่ ๆ ของกลุ่มตน การติดยึดในความคิดความเชื่อเดิมและมิได้คอยตรวจสอบ อยู่เสมอ อาจก่อให้เกิดปัญหา เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตได้ การคิดเชิง ปรัชญาจะทำให้เราเกิดความสำนึกและระมัดระวังที่จะตรวจสอบความคิด ความเชื่อที่มีอยู่ด้วยในเป็น กลาง ไม่คับแคบ พยายามไตร่ตรองอย่างรอบคอบในทุกด้าน และขจัดความเชื่อที่เลือนล่อยหรืออคติ

ต่าง ๆ ตามความนิยมของตน จนแน่ใจได้ว่าความคิด ความเชื่อของตนนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเหตุผล และความถูกต้อง และเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของสิ่งที่คิดอย่างแท้จริง การคิดทางปรัชญาทำให้คนเรามีวินัยในการคิด มีทัศนคติที่เป็นปรนัย (Objectivity) และมีฐานความคิดของตนเองที่มั่นคงยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าความคิดหรือทัศนคตินั้นอาจแตกต่างจากของผู้อื่นที่คิดในปัญหาเดียวกันก็ตาม ยิ่งในสภาพปัจจุบันความรู้และเทคโนโลยีเพิ่มทวีขึ้นมากมาย และมีผลกระทบต่อชีวิตต่อมาพัฒนาเป็นอย่งมาก การพัฒนาหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องศึกษาและนำเอาความรู้ ความคิดสำเร็จรูปเหล่านั้นมาใช้ การคิดเชิงปรัชญาจึงยิ่งสำคัญและจำเป็นมาก เพราะความรู้ความคิดต่าง ๆ นั้นเพียงบอกให้เราทราบว่า อะไรเป็นอะไรบ้าง หรือเราจะทำอะไรได้อย่างไรจึงจะถูกต้อง ตามทฤษฎีหรือหลักแห่งความรู้เหล่านั้น และผลจะเป็นประการใดบ้าง แต่ไม่อาจบอกให้เราทราบได้ว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ อะไรมีค่าควรแก่ การรู้การศึกษาหรือไม่อย่างไร ดังนั้นนักพัฒนาจะต้องคิดเชิงปรัชญาให้กระจ่างและแสวงหาจุดยืนที่ สมเหตุสมผล เพื่อจะได้ตัดสินใจด้วยความรับผิดชอบว่า คนเราควรเรียนรู้อะไร เพียงใด เมื่อไรและ อย่างไร ซึ่งในการพัฒนานบุคคลจะนำแนวความคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์มาเป็นพื้นฐานในการกำหนด ปรัชญาของการพัฒนา พอเป็นสังเขป 4 ลัทธิ (บำรุง กลัดเจริญ : 2528) คือ

1. ลัทธิจิตนิยม (Idealism) ความเป็นจริงตามแนวความคิดของลัทธินี้คือโลกของจิต ปรัชญาจิตนิยม มีความเชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงอันสูงสุดนั้นไม่ใช่วัตถุหรือตัวตน หากแต่เป็นเรื่องของความคิด (Mind) และเป็นจิตภาพ (Idea) หรือแบบ (Form) ที่มีอยู่ในจิตนาการของเรา จากพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นจริงอันนี้ฝ่ายจิตนิยมจึงเชื่อต่อไปอีกว่า การที่จะล่วงรู้ความเป็นจริงได้ก็ต้องอาศัยจิต (Mind) อาศัยปัญญา (Intellect) เพื่อจะได้เข้าถึงความเป็นจริงที่มีอยู่ในจิตภาพ (Idea) นั่นก็คือ เรา ใช้ปัญญาและความคิดในการรับรู้ความจริง เมื่อเราล่วงรู้สิ่งที่เป็นจริงนั้นแล้ว ก็หมายถึงเรามี "ความรู้" ที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้นความรู้จะได้รับมาโดยกระบวนการหรือพื้นความจำ (Reminiscence) หรือโดยการรำลึก (Recollection) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้นคือ ชั้นแรก เป็นการหาประสบการณ์ในสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง (By Experience) ชั้นที่สอง เมื่อมีประสบการณ์แล้วก็หาทางเรียนรู้เพิ่มเติม (By Learning) จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้สิ่งที่เรานั้นงอกงาม และแตกหน่อเพิ่มขึ้น ชั้นสุดท้าย ก็จะเป็นการใช้จิตหรือความคิดไตร่ตรองค้นหาความจริง เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงและให้ปัญญาแตกฉาน อันจะนำมาซึ่งการรู้ความจริง ซึ่งการรู้นั้นจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ ส่วนแรก ได้แก่ การรับรู้ (Percepts) คือ การได้รับข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุต่าง ๆ มาโดยผัสสะ และส่วนที่สอง ได้แก่ การเข้าใจ (Concepts) คือ ความนึกคิดที่เกิดขึ้นในจิตของเรา

2. ลัทธิวัตถุนิยม (Realism) ความเป็นจริงตามแนวคิดนี้ คือโลกของวัตถุ กล่าวคือ สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นตามสภาพธรรมชาตินั้นเป็นจริงในตัวของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่กับจิต ดังนั้น ความรู้ตามความคิดของพวกวัตถุนิยม ก็คือสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือมีอยู่ในขอบข่ายของโลกแห่งการรับรู้ เพราะถือว่าเป็นโลกแห่งความจริง ด้วยเหตุนี้ การค้นหาความรู้ของวัตถุนิยม จึงอาศัยการเฝ้าสังเกต

อย่างมีระบบเกี่ยวกับโลกแห่งความจริง เป็นการสังเกตที่ไม่มีสิ้นสุด การสังเกตจึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง กับความเป็นไปของโลกแห่งความจริง แล้วนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากการสังเกตมาจัดระเบียบสร้างเป็นระบบความรู้ขึ้นมา ทฤษฎีความรู้ที่สำคัญของฝ่ายวัตถุนิยม ก็คือทฤษฎีความสอดคล้องซึ่งมีหลักการว่า ถ้าเรามีความคิดเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ในใจ และความคิดนั้นตรงกับสภาวะที่เป็นจริงของสิ่งที่เราคิดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ความคิดนั้นก็เป็นจริง ซึ่งสามารถทดสอบได้ด้วยประสบการณ์หรือวิธีวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับญาณวิทยาของฝ่ายวัตถุนิยม ก็คือความรู้เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ตามสภาวะทางธรรมชาติ และเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตเห็นได้

3. ลัทธิประสบการณ์นิยม (Experimentalism) ความเป็นจริงตามแนวคิดนี้คือ โลกแห่งประสบการณ์ ลัทธินี้ได้แนวความคิดจากลัทธิประจักษ์นิยม (Empiricism) ที่มีความเชื่อว่า ประสบการณ์เป็นรากฐานของความจริงแล้วความรู้ ปรัชญาประสบการณ์นิยม สนใจสิ่งที่เป็นจริงในสิ่งที่มนุษย์สามารถจะประสบพบเห็นได้ ในชีวิตจริง ๆ กล่าวคือ ความเป็นจริงนั้นก็คือประสบการณ์ (Experience) ของเรานั้นเอง หมายความว่าเราได้พบได้เห็นอย่างไร หรือมีประสบการณ์ในสิ่งนั้นอย่างไร ความเป็นจริงของสิ่งนั้นก็จะเป็นอย่างเดียวกันกับที่ประสบการณ์รายงานแก่เรา คำว่า "ประสบการณ์" ตามความหมายของปรัชญานี้มี ความหมายถึง การพบเห็นสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและรวมถึง การสะท้อนความคิด (Reflection) การรู้สึก (Feeling) การลงมือกระทำ (Active doing) การบังเกิดผลตามมา (Under Going) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้กระทำ และการเรียนรู้อย่างถ่องแท้ในสิ่งนั้น ๆ กระบวนการทั้งหมดเหล่านี้เกิดขึ้นโดยครบถ้วนแล้วจึงเรียกว่าเป็นประสบการณ์

กระบวนการในการเรียนรู้ของฝ่ายประสบการณ์นิยม เกิดจากการสร้างประสบการณ์คือ การรู้ของคนเรานั้น เกิดจากการที่เรากระทำต่อสิ่งหนึ่ง แล้วปรากฏผลออกมาจากการกระทำ ผลที่ปรากฏออกมาให้เราประจักษ์นี้เอง คือสิ่งที่เรารู้หรือความรู้ของเราในสิ่งนั้น ๆ กระบวนการของประสบการณ์ประกอบด้วย "การกระทำ – และดูผลที่เกิดขึ้นตามมา" ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นแรก สมมติว่า สมมติฐานหรือสิ่งที่เราเดา ว่าเป็นความจริง เราเริ่มต้นขั้นแรกของการรู้ด้วยการลงมือกระทำ (Doing) ตามสมมติฐาน ขั้นที่สอง เราจะได้รับผลการตอบสนองจากสิ่งนั้นคือ ผลที่เกิดจากการกระทำของเรา ขั้นที่สาม เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ถ้าผลที่เกิดขึ้นตรงกับสมมติฐานก็กล่าวได้ว่า นั่นคือเป็นจริง แต่ถ้าตรงกันข้าม สมมติฐานที่เราตั้งไว้ก็ผิด จะต้องกลับไปเริ่มต้น ที่ขั้นที่หนึ่งใหม่ตามสมมติฐานใหม่ แล้วเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นตามสมมติฐานใหม่ เช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้คำตอบที่ตรงกับสมมติฐานที่เราตั้งไว้มากที่สุด จึงนับได้ว่าได้ความรู้ที่ถูกต้อง

วิธีการหาความรู้ในลักษณะนี้ เป็นวิธีการคิดอย่างใคร่ครวญ (Reflective Thinking) คือ เป็นการคิดกลับไปกลับมาจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเรา จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ ซึ่ง จอห์น ดิวอี้ เรียกว่าเป็นการสร้างประสบการณ์ (Reconstruction of Experience) และวิธีการนี้เองได้กลายมาเป็น

วิธีการแก้ปัญหา (Problem – Solving Method) ซึ่งก็พัฒนามาจากวิธีวิทยาศาสตร์นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ฝ่ายประสบการณ์นิยมจึงมีความเชื่อว่า ความรู้ที่ถูกต้องหรือความจริงนั้นเป็นสิ่งที่เมื่อนำไปใช้แล้วได้ผล

4. ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ความเป็นจริงตามแนวความคิดของลัทธินี้ คือ โลกแห่งความมีอยู่ ลัทธินี้มีความเชื่อว่าสิ่งที่เป็ความจริงนั้นก็คือสิ่งที่มียู่จริงเท่านั้น และสิ่งที่มียู่จริงก็คือมนุษย์และเสรีภาพ มนุษย์จะมีกำเนิดมาจากไหน เมื่อไรและอย่างไร ปรัชญาไม่สนใจ แต่ปรัชญาจะเริ่มต้น ตรงจุดยืนที่ว่า “การมีอยู่ของมนุษย์มีมาก่อนลักษณะใด ๆ ของมนุษย์” หมายความว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า ไม่มีลักษณะใด ๆ ติดตัวมาทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ แต่ละคนที่จะเลือกสร้างลักษณะของตัวเองตามแบบอย่างที่ดีเองปรารถนา การที่มนุษย์จะทำเช่นนั้นได้ จำเป็นต้องมีเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญ และเสรีภาพนั้นก็คือ เสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ซึ่งเสรีภาพในการเลือกนั้นต้องควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อผลของการกระทำในสิ่งที่ตนเลือก ซึ่งหมายรวมถึง ความรับผิดชอบต่อนองและผู้อื่นด้วย ดังนั้น ปรัชญาของลัทธิอัตถิภาวนิยม เน้นความสำคัญของมนุษย์ สอนให้มนุษย์เลืกยึดถือแนวความคิดของลัทธิปรัชญาอื่น ๆ และหันมาเน้นเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของแต่ละคนในการที่กำหนดชะตาชีวิตของตนเองเป็นสำคัญ และในขณะเดียวกันก็หาทางที่จะให้ตนเองหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ทั้งหลาย

ด้วยเหตุนี้ หลักการของความรู้ของฝ่ายอัตถิภาวนิยม เชื่อว่า ความรู้คือความจริงนั้นเป็นการเลือกของแต่ละบุคคล เพราะฉะนั้นมนุษย์แต่ละคนจะต้องตัดสินใจหาตัวเองว่า ความรู้ของตนนั้นควรจะเป็นเช่นไร ถ้ามีความรู้หลายประเภท หรือมีความจริงหลาย ๆ ลักษณะ แต่ละคนก็จะเลือก แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อความรู้ของตนเอง เพราะว่าความรู้นั้นเป็นความรู้เฉพาะบุคคล ที่แต่ละคนเลือกเอาเอง ไม่มีใครจัดให้หรือหยิบยื่นให้ ความรู้เช่นนี้จะเป็ความจริง หรือเชื่อได้เพียงใดย่อมแล้วแต่ว่ามันจะมีค่าเพียงใด สำหรับแต่ละบุคคลที่เป็นคนเลือก

เนื่องจากปรัชญาอัตถิภาวนิยมเน้นความสำคัญของการมีอยู่ของเอกัตบุคคล (Existence) มากกว่าลักษณะ (Essence) ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนจะเลือกและสร้างขึ้นมาให้แก่ตนเองในภายหลัง ดังนั้นปรัชญาจึงเน้นความสำคัญของการ “รู้ตนเอง” คือ การรู้ว่าการมีอยู่ของตัวเรานั้นเป็น “การมีอยู่เพื่อตัวเอง” (Being for – itself) และในขณะเดียวกันก็มีความจำเป็นต้องรู้ถึงสภาวะการมีอยู่ของสิ่งอื่นหรือสิ่งแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวเราแต่ละคน ซึ่งแต่ละคนสามารถรับรู้สภาวะการมีอยู่ของสิ่งเหล่านั้นได้และรู้ว่ามันมีตัวตนอยู่จริง

จากที่กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้น พอสรุปได้ว่าแนวความคิดของปรัชญาทั้ง 4 แนวที่กล่าวถึง มีความแตกต่างกัน ของปัญหาทางอภิปรัชญา และปัญหาทางญาณวิทยา ดังนี้

ลัทธิปรัชญาฝ่ายต่าง ๆ	ปัญหาทางอภิปรัชญา	ปัญหาทางญาณวิทยา
จิตนิยม	เชื่อในความเป็นจริงที่เป็นแบบสูง สุด (Form) ที่มีอยู่ในโลกแห่ง จินตนาการ (The world of Ideas)	เชื่อว่า ความรู้ เป็นจิตรูปภาพ (Ideas) หรือความนึกคิดเกี่ยวกับ สิ่งที่เป็นจริง (Truth as Ideas)
วัตถุนิยม	เชื่อในความเป็นจริงที่มีพื้นฐานมา จากวัตถุทางกายภาพตามสภาวะ ทางธรรมชาติ (The world of Things)	เชื่อว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยว กับสิ่งที่มีอยู่ตามสภาวะทางธรรม ชาติ และเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถ สังเกตเห็นได้ (Truth as Observable Fact)
ประสบการณ์นิยม	เชื่อในความเป็นจริงที่มีอยู่ใน ประสบการณ์ (The world of Experience)	เชื่อว่า ความรู้ คือผลแห่งประสบ การณ์ของมนุษย์ (Truth as Experience)
อัตถิภาวนิยม	เชื่อในความเป็นจริงของสภาวะ การณที่มีอยู่จริง (The World of Existing)	เชื่อว่า ความรู้ลึก คือผลแห่งการ เลือกของเอกัตบุคคล (Truth as Existential Choice)

กลไกการพัฒนาบุคคล

กลไกการพัฒนานั้นต้องอาศัยทั้งองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในความคิดและการกระทำให้เป็นไปตามวิถีของปัญญา (รัตน ดันบุญดัก : 2531)

องค์ประกอบภายใน การพัฒนาไม่ว่าจะเกิดจากการศึกษาด้วยตนเอง หรือการศึกษาที่ต้องมีผู้สอนก็ตาม มีองค์ประกอบภายในตัวเองอย่างน้อยสองประการคือ ตัวผู้รับการพัฒนากับความรู้หรือสารัตถะที่จะพัฒนา ทั้งสององค์ประกอบนี้ต่างก็มีความสลับซับซ้อนอยู่ในตัวเอง และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วย ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติของตัวเอง และการเปลี่ยนแปลงที่เนื่องมาจากสิ่งอื่น เป็นต้นว่า ผู้ที่จะพัฒนา นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพตามธรรมชาติแล้ว ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลต่างก็มีความเชื่อความรู้สึคนึกคิด มีอารมณ์ มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้แตกต่างกัน และคุณสมบัติเหล่านี้ยังอาจเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุแวดล้อมอื่น ๆ หรือประสบการณ์ที่เพิ่มทวีขึ้นในชีวิตอีกด้วย ส่วนความรู้นั้นก็มีความหมายหลายแขนงวิชา และเพิ่มพูนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรู้บางประการอาจล้าสมัย บางประการก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ด้วยหรือเกี่ยวพันกับการดำรงอยู่ของชีวิตโดยตรงก็มี ทำให้เรื่องของการเรียนรู้มีขอบเขตกว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ด้วยจำเป็นต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงธรรมชาติของมนุษย์ ต้องเข้าใจความรู้สึคนึกคิดของผู้ที่จะพัฒนา เข้าใจคุณสมบัติประจำตัว และความสามารถที่จะกระทำได้ของผู้ที่จะพัฒนา ต้องเข้าใจธรรมชาติของความรู้และกระบวนการที่จะเข้าถึงความรู้ เพื่อจะตัดสินใจได้ต่อไปว่า ความรู้อะไรควรศึกษาพัฒนาต่อไปเพื่ออะไรและอย่างไร

องค์ประกอบภายนอก การพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภายนอกด้วย ทั้งนี้ เพราะการพัฒนามนุษย์เกิดขึ้นก็ด้วยเหตุทางสังคมเป็นสำคัญ เพราะแต่ละสังคมต่างก็มีอดีตความเป็นมา มีแนวทางดำเนินชีวิต สังคม มีภาษาและวัฒนธรรม มีคตินิยมความเชื่อ ตลอดจนรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมที่เป็นลักษณะเฉพาะของตน ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากวิถีของอีกสังคมหนึ่ง จะมากหรือน้อยก็แล้ว แต่สภาพการณ์และความเป็นมาของสังคมนั้น ๆ ซึ่งได้สืบทอด และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกันต่อ ๆ มา เป็นอารยธรรมของมนุษยชาติ ดังนั้นการพัฒนามนุษย์จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทางสังคมในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจว่า อะไรคือลักษณะสังคมที่พึงปรารถนา การพัฒนาจะต้องทำความเข้าใจในธรรมชาติและความเป็นไปของสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งในวงกว้างและแคบ ต้องเข้าใจความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างคนกับสังคม ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา จะได้ประเมินค่าความเป็นจริงได้ถูกต้อง และแสวงหาจุดหมายและบทบาทที่ควรจะเป็นของการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงาม ครอบคลุมอย่างมีค่าควรแก่การดำรงอยู่ ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลและเป็นสมาชิกของสังคม ทำให้สังคมก้าวหน้าไปด้วยความมั่นคงและมีสันติสุขได้

กระบวนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนา เป็นกระบวนการที่บุคคลตั้งใจจัดกระทำขึ้นด้วยเจตนาจะให้ผู้รับการพัฒนาได้เรียนรู้สิ่งที่มีค่าควรรู้ และการเรียนรู้นั้นจะต้องส่งผลให้บังเกิดเป็นความคิดและการกระทำที่ดีงาม หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นภายในตัวผู้ที่ได้รับการพัฒนา และแสดงออกเป็นการกระทำของผู้ที่เจริญด้านการพัฒนาอย่างแท้จริง กระบวนการพัฒนามนุษย์จึงมิใช่เป็นเพียงการให้ความรู้ ให้การอบรม ฝึกฝนทักษะบางประการอย่างแคบ ๆ โดยปราศจากความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักการและเหตุผลของความรู้ ความคิดที่ได้พัฒนา มิฉะนั้นแล้วก็ยากที่บุคคลจะเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณลักษณะทักษะที่ดีงามขึ้นภายในตัวได้อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความคิด หรือเจตคติ ตลอดจนการแสดงออกที่เป็นการกระทำ กระบวนการพัฒนาจะต้องเป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติ ผู้ที่ได้รับการพัฒนามีโอกาสได้คิด ได้ทดลอง ปฏิบัติตามความคิด และประจักษ์ในหลักการและเหตุผลด้วยตนเอง และกระบวนการนั้นจะต้องดำเนินไปอย่างถูกทำนองคลองธรรม มิใช่เป็นการบีบบังคับหรือยัดเยียด ปูกล้างความรู้ความคิด โดยที่ผู้เรียนขาดความเต็มใจหรือสมัครใจด้วย ผู้ที่ได้รับการพัฒนาได้ตัดสินใจเลือกด้วยตัวเองอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้ผลของการพัฒนามีความสมบูรณ์ถาวรและการพัฒนาก็จะเป็นกระบวนการที่มีคุณค่าและความหมายต่อชีวิตได้

แนวทางการจัดกระบวนการพัฒนา

การจัดกระบวนการพัฒนา อาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ลักษณะแรก ถือเอาเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ กับอีกลักษณะหนึ่งพิจารณาว่าจะให้การพัฒนาอย่างไรเป็นสำคัญ

ลักษณะแรก ซึ่งถือความรู้สำคัญที่สุดที่จะต้องถ่ายทอดและสืบทอดนั้น กระบวนการของการพัฒนาจึงเน้นเนื้อหาวิชามาก แต่ไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะต้องใช้วิธีการบรรยายถ่ายทอดเท่านั้น อาจใช้วิธีการอื่น ๆ ตามความเหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาได้ เพราะความรู้ต่าง ๆ ที่ศึกษาจะมีลักษณะเฉพาะอยู่ในตัว บางเนื้อหาอาจต้องการฝึกฝนทักษะบางประการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งบุคคลที่จะพัฒนาก็จะต้องฝึกฝนอย่างหนัก การถือเอาเนื้อหาสาระที่เรียนเป็นสำคัญเช่นนี้ ทำให้ต้องจัดหลักสูตรการพัฒนาที่เหมือนกันหมดสำหรับที่จะพัฒนาให้ทุกคนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เห็นว่า มีค่าควรรู้ และด้านกระบวนการวิธีเดียวกัน กระบวนการพัฒนาจึงมักเป็นไปอย่างเข้มงวดตายตัว เพื่อให้ผู้พัฒนาได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้ไม่มีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และธรรมชาติของบุคคลที่แตกต่างกัน มักไม่คำนึงถึงหลักแห่งเสรีภาพและความเป็นปัจเจกบุคคล ละเลยการจูงใจให้เกิดความสนใจใคร่รู้ กระบวนการเช่นนี้จึงเป็นกระบวนการที่ชักนำจากสิ่งภายนอกตัวไปสู่ผู้ที่ต้องการจะพัฒนา

ส่วนลักษณะที่ 2 ซึ่งเน้นวิธีการนั้น ก็ต้องเห็นความสำคัญของผู้ที่จะพัฒนาและคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการของบุคคล ตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ของการเรียนรู้ จึงพยายามแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มที่ในทุก ๆ ด้าน ผู้ที่เชื่อในหลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลก็ย่อมให้อิสระแก่บุคคลได้พัฒนาตามความสนใจของเขา ให้ได้พิจารณาคุณค่าของความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองและสร้างเป็นคุณค่าขึ้นในตน ตลอดกระบวนการนี้บุคคลจึงต้องตื่นตัว รู้ตัวอยู่เสมอ มีความเต็มใจใฝ่ศึกษา เท่ากับว่าผู้ต้องการพัฒนาเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนาและเป็นการพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลให้เจริญงอกงามและด้วยความตระหนักรู้ของบุคคลนั้น (รัตนา ต้นบุญเด็ก : 2531)

ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาบุคคล

ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคล และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีการเรียนรู้และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่เกี่ยวข้องกัน เนื่องจากการกล่าวคนละมิติ ทฤษฎีการเรียนรู้ไม่ได้ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ เพียงแต่เป็นการอธิบายว่าคนเรียนรู้ได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และภายใต้สถานการณ์ใด แต่ไม่ได้บอกว่าจะทำอย่างไร จึงทำให้คนเกิดการเรียนรู้ ส่วนการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลโดยการได้รับประสบการณ์ในสภาพแวดล้อม ส่วนการพัฒนานั้นเป็นเพียงกระบวนการที่จัดประสบการณ์ให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ด้วยความแตกต่างระหว่าง ทฤษฎี การเรียนรู้ และการเรียนรู้นี้เองจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการตัวกลางที่จะเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่อธิบายในทฤษฎีการเรียนรู้ และการเรียนรู้ของบุคคลเข้าด้วยกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ก็คือการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาบุคคลนั้นอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาที่สำคัญ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยา กลุ่มพุทธินิยม กลุ่มพฤติกรรมนิยม

กลุ่มมนุษยนิยม และกลุ่มผสมผสาน ซึ่งจะขอกล่าวสาระโดยสังเขปของการพัฒนาตามบริบทของ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ (ประภาพรรณ เอี่ยมสุภชาติ : 2536 และ พดิน แสงจวง : 2537)

1. การพัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม

นักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน ตัวบุคคล โดยภายในตัวบุคคลนั้นจะมีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าโครงสร้างทางปัญญาที่ทำหน้าที่รับความรู้ และ จัดระบบของความรู้ โครงสร้างทางปัญญาของบุคคลจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาที่ บุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคล เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ของ บรูเนอร์ และ ออสเบล โดยที่ทฤษฎีของบรูเนอร์เน้นวิธีการพัฒนาบุคคล โดย เน้นตัวของบุคคลและเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ รวมทั้งมีความเชื่อว่า การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพนั้นควร ให้บุคคลเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องมุ่งที่จะให้บุคคลมีส่วนร่วมในการ แสวงหาความรู้ ส่วนแนวคิดของออสเบลจะเน้นที่การจัดเนื้อหาสาระของการพัฒนาที่มีความหมายต่อ ตัวผู้ที่ต้องการพัฒนา โดยต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่บุคคลเรียนรู้มาก่อนจะทำให้ การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการพัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการ เรียนรู้ กลุ่มพุทธินิยมดังแสดงในภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม

2. พัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการเรียนรู้ กลุ่มพฤติกรรมนิยม

นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สังเกต เห็นได้และวัดได้เป็นหลัก โดยเชื่อว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการได้มีปฏิสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย เงื่อนไขนำ และผลของการกระทำ ทั้งการพัฒนาให้บุคคลเกิดการ

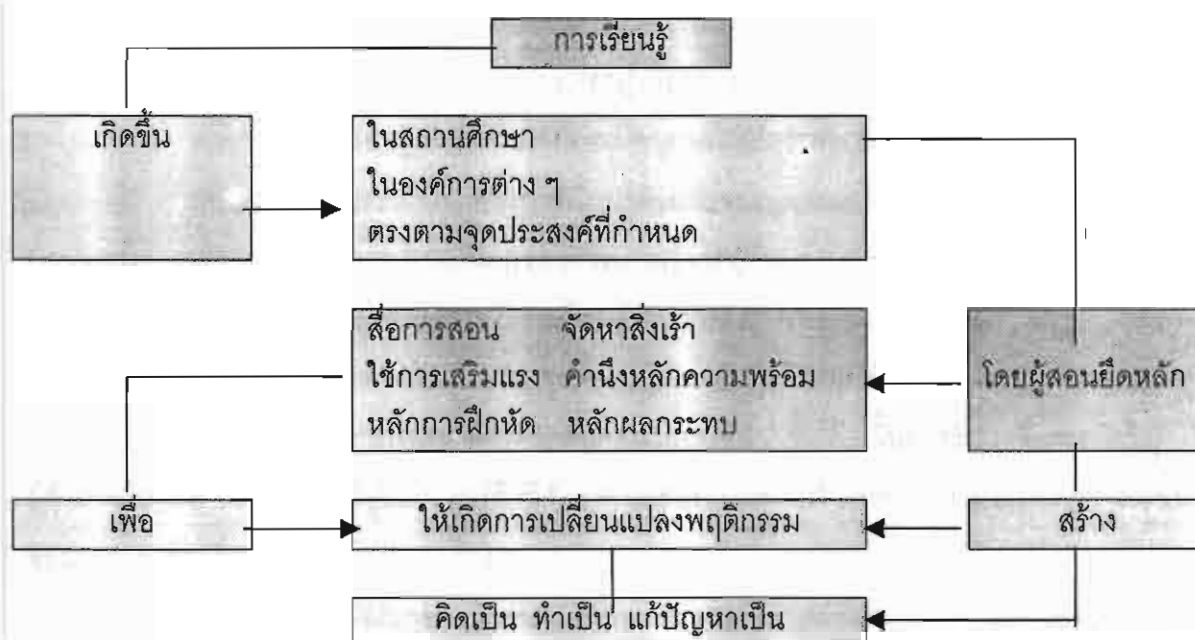
เรียนรู้ จะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมเพื่อเอื้อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้แก่ สกินเนอร์ ได้เสนอหลักการในการสอนหรือพัฒนาบุคคลที่เป็น การสอนแบบโปรแกรม ดังนี้

2.1 แบ่งเนื้อหาแต่ละบทออกเป็นส่วนย่อย ๆ เป็นขั้น ๆ ประกอบด้วย ความคิดรวบยอดที่ต้องการจะให้บุคคลเรียนรู้และพัฒนาไปที่ละอย่าง

2.2 จัดเนื้อหาตามลำดับจากง่ายไปยาก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

2.3 ทุกครั้งที่บุคคลเกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จะได้ข้อมูลย้อนกลับและได้รับการเสริมแรงทางบวก

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์จะเน้นที่สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ แบนดูรา นักจิตวิทยาการศึกษาอีกท่านหนึ่งได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ปัญหาสังคมขึ้น โดยเน้นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม แบนดูรามีความเห็นว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ การพัฒนาการเรียนหรือพฤติกรรมของบุคคล ส่วนมากจะเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต(observational learning) โดยการสังเกตจากตัวแบบ (modeling) ซึ่งการเรียนรู้โดยการสังเกตจะประกอบด้วย 2 ข้อคือ ขึ้นกับการรับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) และขั้นการกระทำหรือการแสดงออก (Performance) ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม

3. การพัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม

นักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยม ยึดวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ให้กับบุคคลคือ เพื่อให้เกิดการพัฒนาความสามารถเฉพาะตน ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถบรรลุถึงศักยภาพแห่งตน ซึ่งนักจิตวิทยาหลายท่านในกลุ่มนี้ได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้ หรือการพัฒนา ดังเช่น ทฤษฎีของโรเจอร์ จะเน้นให้ผู้ที่ต้องการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดสภาพการเรียนรู้ให้บุคคลได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาไปสู่การบรรลุถึงศักยภาพแห่งตน ส่วนแนวคิดของมาสโลว์มักจะเน้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล เพื่อให้บุคคลบรรลุถึงศักยภาพแห่งตนเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่านักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเชื่อพื้นฐานเหมือนกันที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความโน้มเอียงที่จะขวนขวายที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีแรงจูงใจภายในที่จะสร้างสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ มีความสามารถที่จะรับผิดชอบพฤติกรรมของตนเอง ถือว่าตนเองเป็นปัจเจกบุคคลหรือเป็นบุคคลที่มีค่า ดังนั้นหลักการพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลบนแนวคิดนี้ก็คือ

3.1 บุคคลจะพัฒนาหรือเรียนรู้ก็ต่อเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานแล้ว

3.2 ความรู้สึกมีความสำคัญเท่ากับความจริง ดังนั้นการเรียนรู้ว่าควรจะรู้สึกอย่างไร มีความสำคัญเท่ากับการเรียนรู้ว่าควรจะคิดอย่างไร

3.3 บุคคลจะเรียนรู้หรือพัฒนาก็ต่อเมื่อเนื้อหา นั้น ๆ เป็นสิ่งที่บุคคลสนใจและต้องการจะพัฒนาหรือต้องการจะเรียนรู้

3.4 การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการพัฒนาว่าควรจะเรียนรู้หรือพัฒนาอย่างไร มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหา ความจริงต่าง ๆ

3.5 การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลไม่รู้สึกว่าตนถูกขู่เข็ญ หรือมีความหวาดกลัว

3.6 การประเมินผลของการเรียนรู้ด้วยตัวของบุคคลเอง มีความหมายและมีประโยชน์ต่อบุคคลมากกว่าการประเมินผลของการเรียนรู้จากผู้อื่น

หลักการของบุคคลโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกต จะเริ่มจาก

1. แบ่งเนื้อหาออกเป็นขั้น ๆ เพื่อให้ผู้สังเกตปฏิบัติตามได้

2. ใช้หลักการเรียนรู้ โดยการสังเกตตัวแบบที่มี 2 ขั้น คือ ขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้ ผู้สังเกตต้องมีความตั้งใจ หรือใส่ใจ รับรู้สิ่งที่สังเกต และประมวลผลเข้ารหัส และมีความจดจำ กับขั้นตอนของการกระทำ ซึ่งบุคคลต้องแสดงออกมา

3. ขั้นการพัฒนาของผู้สอนหรือวิทยากร อาจใช้ตัวอย่างสิ่งที่ต้องการให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หลายๆ ตัวอย่าง ในขณะที่แสดงตัวอย่างหรือสาธิต ผู้สอนหรือวิทยากรควรจะอธิบายไปด้วย

4. หลังจากทำการสาธิตแล้วให้บุคคลลงมือปฏิบัติทันที ถ้าบุคคลทำได้ถูกต้องตามตัวแปรก็ควรให้การเสริมแรง

ซึ่งกระบวนการเรียนของกลุ่มพฤติกรรมนิยม สามารถสรุปเป็นรูปแบบกระบวนการพัฒนาได้ ดังแสดงในภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มมนุษยนิยม

4. การพัฒนาตามบริบทของแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มผสมผสาน

การพัฒนาตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มผสมผสาน เกิดจากการที่นักจิตวิทยาบางกลุ่มวิเคราะห์ว่า ไม่มีทฤษฎีการเรียนรู้ใดที่จะสมบูรณ์แบบและส่วนใหญ่ก็จะมีข้อโต้แย้งอยู่แล้ว เหตุนี้จึงได้มีการรวมเอาจุดดีของแต่ละแนวคิดมารวมกันเกิดเป็นแนวคิดของกลุ่มผสมผสานขึ้น นักจิตวิทยาที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มผสมผสานคือ กานเย เขามีความเชื่อว่า การเรียนรู้พฤติกรรมเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ทางปัญญานิยม ดังนั้นเขาได้เสนอการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนขึ้น คือเริ่มจากการเรียนรู้พื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้สัญลักษณ์และพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นสุดท้าย คือการเรียนรู้การแก้ปัญหา การพัฒนาตามแนวคิดนี้ นอกจากจะจัดเนื้อหาเป็นขั้นตอนแล้ว จะต้องใช้แรงจูงใจให้บุคคลเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้หรือพัฒนาอีกด้วย ดังนั้น หลักการพัฒนาตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มผสมผสาน จะเน้นทั้งการจัดสถานการณ์ภายนอกและการจัดสถานการณ์ภายใน

วิธีการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แหล่งคือ

1. จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น

1.1 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดน่าน ประกอบด้วย วิทยากร ซึ่งได้แก่ เกษตรอำเภห้วยน้ำตานีประมง เจ้าของกิจการทางการเกษตร ประธานกลุ่มเกษตรกร จำนวน 13 คน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจำนวน 33 คน แบ่งเป็นด้านพืชผล 11 คน ด้านปศุสัตว์ 5 คน ด้านแปรรูป 9 คน ด้านประมง 5 คน เกษตรยั่งยืน 3 คน ครู/อาจารย์ที่สอนวิชาทางการเกษตรแบ่งเป็น ครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 11 คน ครูสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 8 คน อาจารย์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 9 คน ผู้สื่อข่าวและนักจัดรายการวิทยุ 5 คน ผู้ทำงานในองค์กรอิสระ 8 คน เกษตรกรที่มาร่วมงานในกลุ่มเกษตรกรที่มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและนำมาแสดงในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระหว่างวันที่ 10 – 12 สิงหาคม 2544 จำนวน 115 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างนักวิชาการที่เคยไปศึกษาดูงานด้านการเกษตรในประเทศที่มีลักษณะการทำเกษตรใกล้เคียงกับประเทศไทย จำนวน 5 คน

1.3 กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจที่ส่งสินค้าทางการเกษตรไปขายต่างประเทศ จำนวน 2 คน

2. จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทางการเกษตร แบ่งออกเป็น

2.1 เอกสารโครงการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมทางการเกษตร ได้แก่

- โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองแผนงาน กรมปศุสัตว์ จำนวน 32 โครงการ
- โครงการส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 25 โครงการ
- โครงการฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์ จำนวน 6 โครงการ
- โครงการฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมประมง จำนวน 10 โครงการ
- โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน

5 โครงการ

2.2 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

- หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จำนวน 171 เรื่อง
- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

จำนวน 52 รายวิชา

- หลักสูตรกรมอาชีวศึกษา จำนวน 234 รายวิชา
- หลักสูตรกรมการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 284 รายวิชา
- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2543) รายวิชา

เกษตรศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 61 รายวิชา

2.3 ประวัติและผลงานของเกษตรกร จาก

- งานวิจัย จำนวน 21 คน (ธีรนา 2 เล่ม)
- หนังสือประวัติเกษตรกร จำนวน 56 คน (ครูภูมิปัญญา,เกษตรกรคนเก่ง ประวัติเกษตรกรคนเก่ง)
- หนังสือพิมพ์ จำนวน 3 คน (ไทยรัฐ เดลินิวส์)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์รอบแรกกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ในการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในครั้งต่อไปของแต่ละกลุ่ม คำถามจะแยกถามแต่ละกลุ่มดังนี้ กลุ่มเกษตรกร (กลุ่มปศุสัตว์ กลุ่มประมง กลุ่มพืชผล กลุ่มแปรรูปสินค้า) ถามถึงการเกษตรที่ทำ และให้แนะนำเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ พร้อมเหตุผล และการรับข้อมูลข่าวสารการเกษตร กลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับสูง ถามนโยบายและแผนพัฒนาจังหวัดในด้านการเกษตร และแนะนำเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพพร้อมเหตุผล กลุ่มครู/อาจารย์ ถามคุณลักษณะและทักษะในการทำงานด้านการเกษตรที่ควรเน้นให้เกิดกับเด็ก แนวทางในการฝึกหรือการสอน และแนะนำครูที่มีวิธีสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจนเป็นที่ยอมรับ พร้อมเหตุผล คำถามนี้จะถามศึกษาพิเศษด้วย กลุ่มสื่อมวลชน ถามรายการที่ทำ และรายการเกษตรที่เป็นที่นิยม กลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) ถามบทบาทและการดำเนินการเกี่ยวกับการเกษตร ทำในหมู่บ้านใดบ้าง และแนะนำองค์กรเอกชนกลุ่มอื่น ๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตร

2. แบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์ที่นำมาแสดงในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของจังหวัดน่าน ถามลักษณะนิสัย ความรู้ความสามารถ และวิธีการเรียนรู้ของผู้ทำผลิตภัณฑ์ ได้ประสบความสำเร็จ

3. แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับประสบการณ์การทำงานด้านการเกษตร ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน วิธีการแก้ไขปัญหา ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะ และทักษะของเกษตรกรในอนาคต โดยแยกแบบสอบถามสำหรับแต่ละกลุ่มคือ

3.1 กลุ่มผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตร ด้านพืชผล ปศุสัตว์ การประมง การแปรรูปสินค้าเกษตร

เกณฑ์การคัดเลือก

ระดับประเทศ

ใช้เกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดังนี้

1. มีความคิดริเริ่ม และพยายามฟันฝ่าอุปสรรค ในการสร้างผลงาน

2. มีความสำเร็จของผลงาน ทั้งปริมาณและคุณภาพ ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานและความยั่งยืนในอาชีพ

3. ความเป็นผู้นำ และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในด้านต่าง ๆ

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับจังหวัด

ให้เกณฑ์เดียวกับระดับประเทศแต่เกษตรกรอาจมีคุณสมบัติไม่ครบทุกด้าน

3.2 กลุ่มวิทยากรที่ประสบความสำเร็จ ในการอบรมแรงงาน ภาคการเกษตร เกณฑ์การคัดเลือก

1. เลือกจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตรกรและมีประสบการณ์ในการให้ความรู้กับผู้อื่น เลือกจากรายชื่อวิทยากรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและเครือข่ายเกษตรกรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2. เลือกจากวิทยากรที่เป็นข้าราชการที่ทำหน้าที่อบรมเกษตรกรมาอย่างน้อย 5 ปี

3.3 กลุ่มครู/อาจารย์ ระดับประถมศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ที่ประสบความสำเร็จในการสอน

เกณฑ์การคัดเลือก ให้เกณฑ์ในการคัดเลือกครูผู้ปฏิบัติงานที่มีผลงานดีเด่นของคุรุสภาดังนี้

1. ปฏิบัติงานตามหน้าที่ และอุดมการณ์แห่งวิชาชีพครูจนได้ผลงานดีเด่น
2. ปฏิบัติงานประจำได้ผลดีเด่นเป็นพิเศษและทำตัวเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม
3. มีผลงานดีเด่นหรือมีนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
4. มีความสามารถในการปรับปรุง วิจัย และพัฒนาการเรียนการสอนอยู่เสมอ
5. มีความสามารถในการบริหาร และจัดการกระบวนการเรียนรู้
6. มีความสามารถในการแก้ปัญหา และมีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาให้แก่ผู้เรียน
7. มีส่วนร่วมในการพิทักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

3.4 กลุ่มองค์กรประชาชนที่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เกณฑ์การคัดเลือก

ระดับประเทศ

1. ความคิดริเริ่ม
2. ความสามารถในการบริหารและจัดการสถาบัน
3. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน
4. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจและสถาบัน

5. การทำกิจกรรมต่อสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับจังหวัด

ใช้เกณฑ์เดียวกับระดับประเทศ แต่กลุ่มองค์กรประชาชน อาจมีคุณสมบัติไม่ครบทั้ง 5 ข้อ

4. แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างนักวิชาการที่ไปปฏิบัติงานด้านการเกษตรในประเทศที่มีลักษณะการทำเกษตรใกล้เคียงกับประเทศไทย ตามคุณลักษณะและทักษะ วิธีการเรียนรู้ของเกษตรกร วิธีการสอนหรือวิธีการให้การอบรมของผู้ให้ความรู้

5. แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจที่ทำธุรกิจส่งออกผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ใช้แบบสอบถามฉบับเดียวกับแบบสอบถามเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตร

6. แบบประเมินเอกสาร/บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร เป็นแบบที่คณะผู้วิจัยใช้เพื่อการบันทึกกิจกรรม/วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคคล และผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาบุคคลจากผลการศึกษาเอกสารหรือบทสัมภาษณ์

ขั้นตอนการวิจัย

1) ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในจังหวัดน่าน โดยศึกษาจากเอกสารและเชิญวิทยากรที่เคยทำวิจัยในจังหวัดน่าน คือ นางสาวฐิตยาวรรณ กิจวรรณ จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และอาจารย์จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดน่าน คือ อาจารย์ชาติชาย โยเหลา มาให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิประเทศ จุดเด่น จุดด้อยของการเกษตรในจังหวัดน่าน และกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งในจังหวัดน่าน ในวันพฤหัสบดี ที่ 21 มิถุนายน 2544 ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2) ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่มในพื้นที่จังหวัดน่านรอบแรกเพื่อคัดเลือกเกษตรกรที่จะลงไปสัมภาษณ์เจาะลึกในครั้งต่อไป ระหว่างวันที่ 8 – 12 กรกฎาคม 2544

3) ผู้วิจัยสัมภาษณ์เกษตรกรที่มาร่วมงานแสดงหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดน่าน รอบที่ 2 เพื่อศึกษาคุณลักษณะ ทักษะ และวิธีการเรียนรู้ ระหว่างวันที่ 10 – 12 สิงหาคม 2544

4) ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานด้านการเกษตรของจังหวัดน่าน นักวิชาการที่เคยไปปฏิบัติงานต่างประเทศ และนักธุรกิจ รอบที่ 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร ระหว่างวันที่ 7-12 ตุลาคม 2544

5) วิเคราะห์เนื้อหาในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ด้านคุณลักษณะ ใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาในข้อธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาทสี่ หรือธรรมะที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีของประเทศไทย ที่กล่าวถึงลักษณะของคนดีคนเก่ง และผลที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

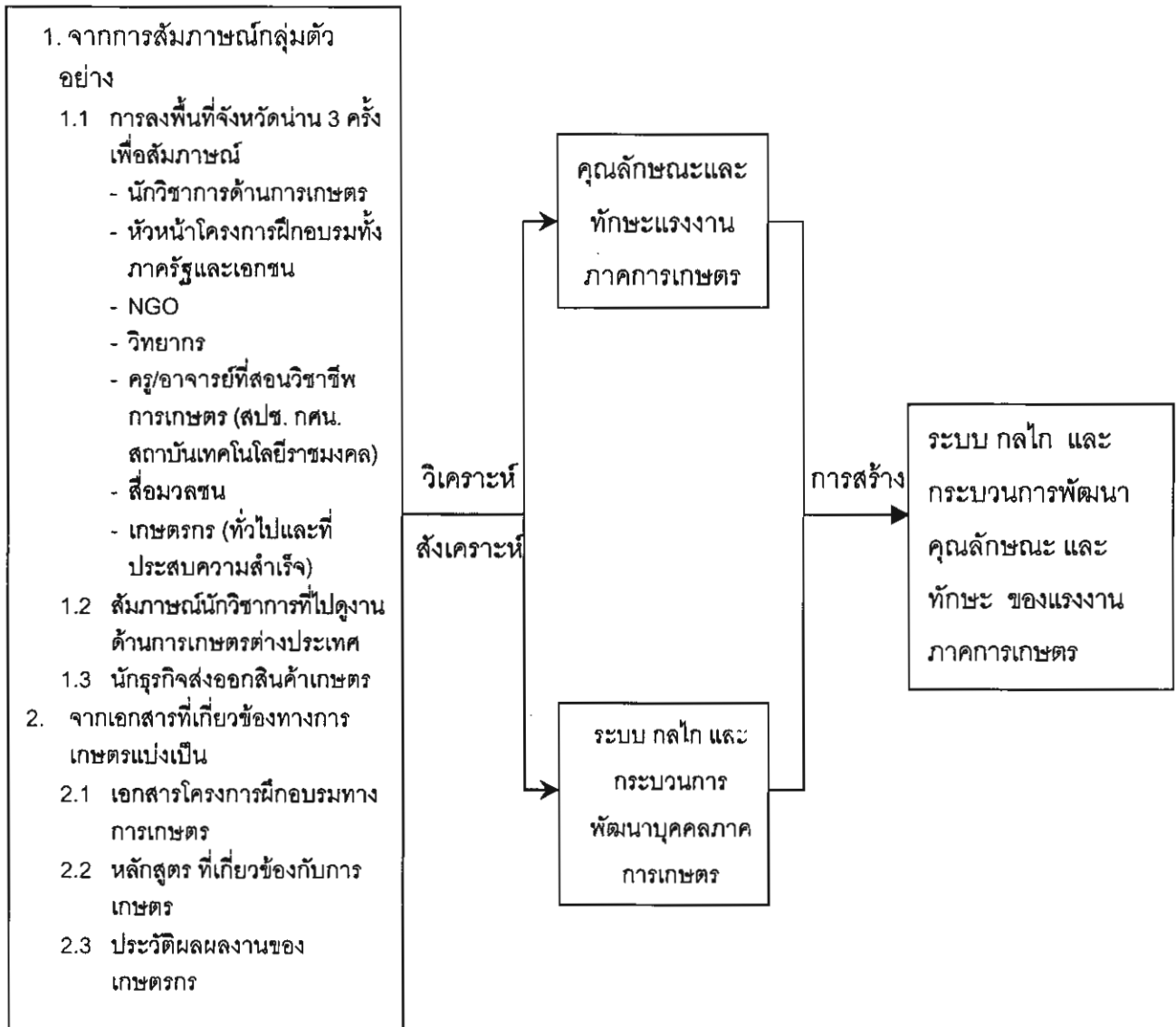
ด้านทักษะใช้แนวการพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งประยุกต์ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมตามแนวของมหาวิทยาลัยแห่งวอชิงตัน

ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตร ใช้ปรัชญาพื้นฐานและทฤษฎีการเรียนรู้ในการพัฒนานุคคลเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลเพื่อให้ได้ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตรเป็นดังนี้

แหล่งข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3
การจัดกลุ่มข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกลุ่มข้อมูล	การสังเคราะห์ข้อมูล
กลุ่มข้อมูล	คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก กระบวนการ จุดเริ่มต้น วิธีการ ผลลัพธ์	นำผลการวิเคราะห์ในขั้นที่ 2 มาพิจารณา
1. จากการศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 1.1 การลงพื้นที่จังหวัดน่าน 3 ครั้ง เพื่อสัมภาษณ์ - นักวิชาการด้านการเกษตร - หัวหน้าโครงการฝึกอบรมทั้งภาครัฐและเอกชน - NGO - วิทยากร - ครูอาจารย์ที่สอนวิชาชีพการเกษตร (สปช. กศน. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล) - สื่อมวลชน - เกษตรกร (ทั่วไปและที่ประสบความสำเร็จ) 1.2 สัมภาษณ์นักวิชาการที่ปฏิบัติงานด้านการเกษตรต่างประเทศ 1.3 นักธุรกิจส่งออกสินค้าเกษตร 2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบกลไกของการเกษตร - เอกสารโครงการฝึกอบรมทางเกษตร - หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร - ประวัติผลงานของเกษตรกร	ได้ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะ และรูปแบบ การพัฒนาบุคคลในแต่ละกลุ่มข้อมูล (ประมาณ 20 รูปแบบ) หมายเหตุ ด้านคุณลักษณะใช้แนวคิดทางพุทธศาสนา ในชื่อธรรมะที่เรียกว่า อธิปไตย หรือธรรมะที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ และวิมังสา ทฤษฎีนี้ไม่จริยธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีของประเทศไทยที่กล่าวถึงลักษณะของคนดี คนเก่ง และผลที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านทักษะใช้แนวการพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งประยุกต์ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกรตามแนวของมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ใช้ปรัชญาพื้นฐานและทฤษฎีการเรียนรู้ในการพัฒนาบุคคลเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์	1. ความเหมือน ความต่างของคุณลักษณะ ทักษะ และรูปแบบ 2. จุดเด่นของคุณลักษณะ ทักษะ และรูปแบบที่ประสบ ความสำเร็จ ของแต่ละกลุ่มข้อมูล 3. สังเคราะห์ให้ได้คุณลักษณะ ทักษะ ระบบกลไก และกระบวนการ พัฒนาศักยภาพการเกษตร 4. สร้างรูปแบบของระบบกลไกและกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษา จะนำเสนอ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการ
พัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

ตอนที่ 2 การสร้างระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ ทักษะของแรงงานภาค
การเกษตร

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนา
แรงงานภาคการเกษตร

1.1 ด้านคุณลักษณะ

ในการนำเสนอการวิเคราะห์คุณลักษณะสำคัญของเกษตรกรที่นำไปสู่ความสำเร็จ จะแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ และกลุ่มคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ต้องส่งเสริม

คุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ

การศึกษาคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งจากการสัมภาษณ์ตัวเกษตรกรเอง จากแบบสอบถาม และจากเอกสาร พบว่าคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมให้ประสบความสำเร็จ 2) คุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการทำงานร่วมกับผู้อื่น และ 3) คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในสภาวะสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งบางคุณลักษณะก็เป็นลักษณะร่วมที่ต้องมีทั้งเมื่อบุคคลทำงานอาชีพของตน และเมื่อต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ความรับผิดชอบ การจัดกลุ่มก็เพียงเพื่อการมองภาพได้ครอบคลุม และเพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมต่อไป

คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมให้ประสบความสำเร็จ

เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ต้องอยู่กับธรรมชาติ ไม่ว่าพืชหรือสัตว์ ต้องเพาะปลูกพืชหรือเอาใจใส่เลี้ยงดูสัตว์อย่างใกล้ชิดเป็นเวลานาน จึงจะเห็นผลสำเร็จ และต้องตรากตรำกับสภาพ ภูมิประเทศและภูมิอากาศอยู่เป็นประจำ บุคคลที่ทำอาชีพนี้จึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะบางประการที่ทำให้สามารถดำเนินอาชีพไปจนประสบความสำเร็จได้ ซึ่งได้แก่

มีแรงจูงใจ หรือแรงบันดาลใจ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า แรงบันดาลใจสำคัญที่เกษตรกรกล่าวถึง คือเรื่องของรายได้ เกษตรกรที่ทำการเกษตรบางประเภท เช่น ทำไร่มะขามหวานนั้นแต่เดิมทำนาหรือทำพืชไร่อื่น แต่เมื่อเห็นว่ามะขามหวานได้ราคาดี จึงหันมาทำไร่มะขามหวาน ส่วนเกษตรกรที่ผลผลิตไม่ได้ราคาสูง ก็มีเหตุผลของการทำการเกษตร เช่น ทำเกษตรแล้วกินเองได้ ไม่ต้องซื้อ

หา ที่เหลือก็นำออกขายได้ เรียกว่าอาชีพเกษตรทำพอเลี้ยงตัวเองได้ หรือพึ่งตนเองได้ เกษตรกรบางคนที่เคยเดินทางไปประกอบอาชีพอื่น เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำก็ตกงาน จึงกลับมาทำอาชีพเกษตรดั้งเดิม เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพอิสระของตนเอง ทำได้ตลอด แต่เหตุผลที่เกษตรกรกลับซบเซาถึงบ้างเพียงเล็กน้อยแต่คาดว่าเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง คือ การทำอาชีพที่พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทำสืบทอดกันมานาน ซึ่งตนเองก็ทำเป็น และทำอยู่ ถ้าเป็นอาชีพรับจ้าง อาจตกงานได้ และเมื่ออายุมากขึ้นก็อาจไม่มีใครจ้าง มีเกษตรกรบางคนก็ทำเพราะใจรักหรือมีความสนใจ เช่น ชอบเลี้ยงหมู ชอบทำเรื่องการถนอมอาหาร จะเห็นได้ว่าแรงจูงใจในการทำเกษตรของเกษตรกร เป็นเรื่องของรายได้เป็นสำคัญ แม้ว่ารายได้ทางการเกษตรจะไม่มากเมื่อเทียบกับอาชีพในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ก็มีเรื่องของการทำงานที่ตนเองได้ และไม่ต้องตกงาน และเรื่องความสนใจในสิ่งที่ทำ

มีใจรักในงานที่ทำ เกษตรกรผู้หนึ่งที่ทำเกษตรผสมผสานเล่าว่า “เมื่อเลี้ยงหมูก็ต้องรักหมู เลี้ยงต้นไม้ก็ต้องรักต้นไม้ เมื่อเรารักมัน มันก็รักเรา” ความรักในสิ่งที่ตนเองทำทำให้เกิดความสนใจ และมีความสุขในงาน จะทำให้เรียนรู้ในงานนั้นได้เร็วกว่าการทำงานที่ไม่รัก นอกจากความรักสิ่งที่ควรคู่กันไปคือความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เช่นเมื่อเลี้ยงหมู ก็ต้องรู้นิสัยหมู เช่นรู้ว่าหมูชอบนอนกลางวัน ก็อย่าไปรบกวนเวลาที่มันนอน หมูก็จะเลี้ยงง่ายโตเร็ว ทั้งความรักและความเข้าใจในงานที่ทำ ทำให้ได้ผลผลิตดี ทางพุทธศาสนาเรียกว่ามีฉันทะในงานที่ทำ เมื่อบุคคลมีใจรักที่จะทำแล้ว ก็ทำให้เกิดความพากเพียร เอาใจใส่จดจ่อกับเรื่องที่ทำ และตรวจสอบความบกพร่องเรื่องนั้นๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2543) ความมีใจรักในงานที่ทำอาจกล่าวได้ว่าเป็นแรงจูงใจภายในที่ไม่ต้องการรางวัลหรือการตอบแทนจากภายนอก เช่น เงินทอง คำชมเชย ดังนั้นการมีใจรักหรือความสนใจที่เกิดจากตัวงานนั้นเองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สมควรต้องส่งเสริม

ความขยัน งานเกษตรต้องมีความขยัน การเพาะปลูกก็ต้องดูแลรดน้ำ ให้ปุ๋ย พ่นยา และต้องใช้เวลาเนิ่นนานกว่าจะนำไปขายได้ ถ้าไม่ขยันดูแล พืชพันธุ์ก็จะไม่ให้ดอกให้ผล แม้เมื่อเก็บเกี่ยวผลแล้ว เกษตรกรก็ไม่อยู่ว่างเพื่อรอให้พืชออกดอกออกผลใหม่ แต่ต้องปรับปรุงดิน ให้ปุ๋ย ตบแต่งกิ่งใบ การเกษตรจึงต้องทำอยู่เสมอ ส่วนการทำเกษตรประเภทอื่น เช่น การเลี้ยงไหม การให้อาหารสัตว์ใหม่ ต้องให้อาหารแต่เช้า หรือผู้ที่แปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ทำมะไฟจีนอบแห้ง ทำชาเขียวใบหม่อน มักใช้เวลาว่างจากงานอาชีพหลัก มาทำ หรือกลุ่มแม่บ้านที่รวมกลุ่มกัน ก็ต้องใช้เวลาที่นอกเหนือจากงานบ้านมาทำงาน การเกษตรจึงเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความขยันหมั่นเพียรจึงจะประสบความสำเร็จ

ความอดทน ความอดทนมีทั้งทางกายและจิตใจ การเกษตรเป็นงานหนักที่ต้องทำกลางแจ้งเป็นส่วนใหญ่ ความอดทนต่อแดดฝนและความเหนื่อยยากจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่ลงมือทำด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ แม้มีบางกิจกรรมที่เกษตรกรจ้างผู้อื่นมาช่วยทำบ้าง เช่น เกษตรกรที่ทำไร่มะขามหวาน มีการจ้างผู้มาช่วยเก็บเกี่ยว พ่นยาฆ่าแมลง ใส่ปุ๋ย ก็ยังคง

ควบคุมดูแล และมีส่วนที่ต้องทำเอง นอกจากนี้การเกษตรเป็นงานที่ต้องใช้เวลานานกว่าจะได้ผลผลิต และยังต้องพึ่งพาธรรมชาติด้วย จึงอาจมีความไม่แน่นอนในเรื่องปริมาณและคุณภาพของผลผลิต รวมทั้งเรื่องการตลาด ซึ่งอาจมีความตกต่ำของราคาผลผลิตถ้ามีปริมาณการผลิตออกสู่ตลาดมาก เกษตรกรจึงต้องมีจิตใจที่ต้องอดทนสามารถรอคอย และอดทนต่ออุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย คุณลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับความอดทนที่มีเกษตรกรกล่าวถึงเป็นจำนวนมากคือ ต้องใจเย็น ซึ่งในทางการเกษตรน่าจะเป็นความหมายของการอดทนรอได้ เพราะการเกษตรต้องใช้เวลาจนจึงเห็นผลสำเร็จ

สนใจใฝ่รู้/ศึกษาทดลอง ความสนใจใฝ่รู้จะช่วยเกษตรกรได้เรียนรู้ และเพิ่มพูนความรู้ในงานที่ทำ มีเกษตรกรหลายคนที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการเพาะปลูกพืชชนิดที่ตนสนใจแต่มาก่อน เช่น เกษตรกรผู้หนึ่งที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่อำเภอแม่จรมิ เดิมทำนาและปลูกข้าวโพด ต่อมาเห็นคนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ราคาดี จึงทดลองทำดูบ้าง เขาได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองในหลายวิธี เช่น การไปสอบถามนักวิชาการเกษตร ถามคนที่เคยปลูกมาก่อน หาหนังสืออ่าน หรือ เกษตรกรอีกคนหนึ่งก็ใฝ่หาความรู้เรื่องการปลูกมะขามหวาน โดยเข้ารับการอบรมจากบริษัทขายยาจัด ให้เกษตรกรตำบลท่าให้ดู ไปดูงานและฝึกการเก็บมะขามจากคนเพชรบูรณ์ นอกจากความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องการทำเกษตรแล้ว ต้องสนใจใฝ่รู้ติดตามเรื่องการตลาดด้วย การเลือกการผลิตให้เหมาะสมกับภาวะการตลาดและราคาสินค้า ทำให้เกษตรกรสามารถขายสินค้าการเกษตรของตนได้ราคาดี

นอกจากนี้เกษตรกรยังควรมีวิญญาณของนักวิจัยที่ขอศึกษาทดลองอย่างเป็นระบบ เช่น เกษตรกรที่อำเภอแม่จรมิเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ว่า ให้ขอยใบหม่อนเป็นฝอยเล็กๆ ให้ตัวไหมอ่อนๆกิน แต่เกษตรกรสังเกตว่า ใบหม่อนเล็กๆจะแห้งเหี่ยวเร็ว ตัวไหมจะดูดน้ำเลี้ยงจากใบไม่ทัน ถ้าขอยไม่เล็กเกินไป ตัวไหมจะได้กินทัน เขาจึงทดลองแบ่งโต๊ะเลี้ยงไหม โดยให้ใบหม่อนแบบฝอยและแบบใบใหญ่ ผลการทดลองพบว่า ตัวไหมที่กินใบหม่อนแบบฝอยจะโตช้ากว่า

มีความคิดสร้างสรรค์ การที่เกษตรกรเรียนรู้และปฏิบัติตามที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาคงไม่เพียงพอ เพราะปัญหาบางประการที่เกษตรกรประสบอาจต้องการวิธีการแก้ที่แตกต่างจากแนวทางการปฏิบัติแบบเดิมๆ เช่น การที่เกษตรกรมีปัญหาหอยเชอรี่ที่เป็นศัตรูพืชซึ่งกำจัดยาก แทนที่จะหาทางกำจัด ก็มีเกษตรกรบางคนนำหอยเชอรี่มาใช้ให้เป็นประโยชน์โดยการทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ นอกจากจะกำจัดหอยเชอรี่แล้ว ยังได้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สามารถเร่งการเจริญเติบโตของพืช และสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ด้วย หรือเกษตรกรมีวิธีให้ลิ้นจี่ออกดอกโดยใช้ลวดสแตนเลสรัดกิ่งแขนงเหนือลำต้น 1 เมตร เป็นเวลาเดือนครึ่ง โดยไม่รดน้ำ การทำการเกษตรต้องการความคิดสร้างสรรค์ จนมีคำกล่าวที่ว่า "การทำอาชีพการเกษตรใดๆ ก็ตาม หากเกษตรกรมีการเลือกช่องทางการทำกินที่แปลกแหวกแนวกว่าคนอื่น รับรองได้ว่ารวยทันตาเห็น" (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร : 2542)

ความมุ่งมั่นตั้งใจจริง ความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการทำงานจะทำให้เกษตรกรจดจ่ออยู่กับงาน มีความสม่ำเสมอต่อเนื่องจนงานประสบความสำเร็จ แม้ต้องพบกับอุปสรรคปัญหา ดังเช่นเกษตรกรจากกิ่งอำเภอภูเพียง ที่ตั้งใจ“ปลูกต้นไม้บนก้อนหิน” เขาปลูกลำไย ลิ้นจี่ บนพื้นที่ที่มีแต่หินก้อนลูกรังปะปนอยู่ เขาต้องอดหลับอดนอน หาดินจากก้อนป้อที่เขาขุดไ้มารดน้ำในเวลากลางคืน เพื่อให้ให้น้ำระเหยออกไปหมด แล้วผสมดินด้วยเศษฟางเพื่อให้เก็บความชุ่มชื้นไว้ เวลาผ่านไปหนึ่งปีความพยายามที่จะ“ปลูกต้นไม้บนก้อนหิน” ก็เริ่มเป็นผล (กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน 2542) นอกจากนี้ก็มีตัวอย่างของเกษตรกรคนอื่นที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงจนประสบความสำเร็จ เช่น เกษตรกรจากอำเภอภูเพียงที่ทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสานและพึ่งตนเองได้ ที่เลี้ยงหมู วัว ไก่ พร้อมทั้งปลูกฝรั่ง ลิ้นจี่ ส้มโอ มะม่วง ชมพู่ กล้วย จนประสบความสำเร็จ

ความรับผิดชอบ หมายถึงเมื่อมีงานที่ต้องทำ ต้องทำให้สำเร็จ ไม่ทิ้งหน้าที่ของตน ทั้งงานที่เป็นของตนเอง และงานที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่น เช่น เมื่อหมดหน้าเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะต้องตัดแต่งกิ่ง ปรับปรุงดิน ให้นุ้ย ถ้าไม่ทำหน้าที่ พืชไร่ของเกษตรกรก็จะให้ผลไม่ดี รายได้ต่ำลง ในการทำงานที่ต้องทำร่วมกัน บุคคลต้องมีความรับผิดชอบทำงานในส่วนของตนให้สำเร็จ เพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องเสียหายแก่งานของส่วนรวม เช่น ในการรวมกลุ่มกันทำมะไฟจีนอบแห้ง เกษตรกรต้องแบ่งงานกันทำเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มแรกต้องเป็นคนไปเก็บมะไฟจีนมาแล้วล้างหมักน้ำเกลือ กลุ่มที่สองจะบีบเมล็ดออกตากแดด กลุ่มที่สามนำมะไฟจีนตั้งไฟ แล้วผลัดกันไปคนจนแห้ง ถ้าเกษตรกรไม่รับผิดชอบในหน้าที่ของตน ก็จะทำให้ขั้นตอนของงานส่วนรวมเสียหาย และคนอื่นต้องเหน็ดเหนื่อยทำงานแทน นอกจากนี้ในการรวมกลุ่มเกษตรกร จะมีโครงสร้างของกลุ่ม และมีกำหนดหน้าที่ไว้ชัดเจน เช่น มีประธาน รองประธาน เหนียวญิก เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ ปฏิคม และฝ่ายตรวจสอบ ซึ่งมีการแบ่งงานกันทำ ความรับผิดชอบในหน้าที่จึงเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเกษตรกรมาประชุมไม่ได้ ก็ต้องจัดหาคนอื่นมาช่วยแทน เป็นต้น

ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ในอาชีพของตนยังส่งผลต่อความสำเร็จในระยะยาวด้วย เพราะจะทำให้คนที่ร่วมงาน หรือผู้มาซื้อผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมีความเชื่อถือในเกษตรกร สำหรับการทำงานร่วมกันเกษตรกรมักกล่าวว่า เมื่อมีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง ความซื่อสัตย์โปร่งใสเป็นเรื่องสำคัญ เช่นการทำงานที่กลุ่มเกษตรกรรวมตัวกัน มีการรวมทุนหรือการแบ่งหน้าที่ให้ดูแลใช้เงิน เกษตรกรให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์จะทำให้การทำงานร่วมกันได้สำเร็จ

ช่างสังเกตและละเอียดรอบคอบ งานเกษตรเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบและช่างสังเกต เช่น ในการเลี้ยงปลา เรื่องอาหารของลูกปลาก็ต้องสังเกตสีของน้ำในบ่อ ถ้าเป็นสีเขียวหัวเปิด แสดงว่ามีสารอาหารมากเกินไป ควรแก้ไขโดยเพิ่มน้ำในลงไปอีก ให้น้ำสูงประมาณ 10 เซนติเมตร (ของบ่อขนาด 10 ตารางเมตร) และลดการให้อาหารจาก 1 กิโลกรัมเป็น 7-8 ชีด และถ้า

มีสีเขียวอ่อนเกินไป แสดงว่าสารอาหารน้อยเกินไป ควรแก้ไขโดยหว่านปุ๋ยจำนวน 0.5 กิโลกรัม ในพื้นที่ 400 ตารางเมตร โดยควรหว่านปุ๋ยในน้ำไว้ก่อน 1 คืน ก่อนเทลงบ่อ สังเกตดูอีก ในระยะเวลา 7 วัน หากสีน้ำไม่เขียวให้เพิ่มปุ๋ยลงอีก แก๊สเจนพอเหมาะจะจึงหยุดการใส่ปุ๋ย (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2543) จะเห็นได้ว่า เกษตรกรรมเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบและช่างสังเกตไปพร้อมกัน จึงจะทำให้สำเร็จ ไม่เกิดความเสียหาย

คุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการทำงานร่วมกับผู้อื่น

คุณลักษณะที่สำคัญต่อการทำงานร่วมกัน ได้แก่ คุณลักษณะที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จ คือ ความรับผิดชอบ และ ความซื่อสัตย์ นอกจากนี้ยังต้องมีคุณลักษณะต่อไปนี้ คือ

ความมีน้ำใจ/ความเอื้อเฟื้อ เกษตรกรปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพ เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม ความร่วมแรงร่วมใจ มีน้ำใจและเอื้อเฟื้อต่อกันในการทำงานจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเกษตรกร เช่น กลุ่มเกษตรยั่งยืนบ้านหาดเค็ดกิ่งอำเภอภูเพียง สมาชิกมีความสนิทสนมกัน มีการนำความรู้ด้านการเกษตรมาแลกเปลี่ยนกัน มีการประชุม ช่วยกันแก้ปัญหาอยู่เสมอ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทำชาใบหม่อน อำเภอแม่จริม ในตอนเริ่มต้นที่เรียนรู้การทำชาใบหม่อนเกษตรกรได้แบ่งปันกิ่งหม่อนของตนให้แก่สมาชิกใหม่ๆ ไปทดลองปลูกกัน และเมื่อก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้ว งบประมาณที่ได้รับไม่พอในการไปดูงาน สมาชิกของกลุ่มทุกคนก็สละเงินของตนไปเป็นทุนดูงาน และกลุ่มชาใบหม่อนไม่มีการเสียเงินค่าสมาชิก ให้อะไรช่วยกันลงแรง เป็นการช่วยเหลือกัน

ความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นในกิจกรรมที่ต้องมีการรวมกลุ่มกัน กิจกรรมของกลุ่มจะมีประสิทธิผลเพียงใด ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่ม ดังผลการวิจัยของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยเบื้องต้นเรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน โดยเป็นการประมวลและใช้กรอบวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ในการนำเสนอ ได้กล่าวถึงปัจจัยกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลว ปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยด้านผู้นำ ธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านจะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็ว และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง สำหรับการรวมกลุ่มเกษตรกรความเป็นผู้นำก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้งานกิจกรรมของกลุ่มประสบความสำเร็จได้ ความเป็นผู้นำควรมีลักษณะที่สำคัญอีกหลายประการ เช่น มีความรู้ในงานอาชีพของตนดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีคุณธรรมด้านการงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความสามารถในการโน้มน้าวใจ เป็นต้น

คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง

การมีสำนึกต่อส่วนรวม เกษตรกรปัจจุบันได้แสดงสำนึกต่อส่วนรวมให้เห็นชัดเจนมากขึ้น เช่นเมื่อเห็นป่าถูกทำลาย แม่น้ำมีสิ่งปฏิกูลมากขึ้น พันธุ์ปลาบางชนิดมีน้อยลง ก็มีผู้นำของชาวบ้านมาพูดให้เห็นถึงปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น และริเริ่มโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่นการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ต่อมาก็เห็นประโยชน์เข้ามาร่วมเป็นกรรมการ ช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตา ช่วยกันแก้ไข โดยไม่ทำลายป่า ให้เป็นป่าชุมชนที่ทุกคนช่วยกันดูแล ไม่ทิ้งสิ่งสกปรกลงในแม่น้ำ สร้างเขตอภัยทานที่ห้ามการจับปลา การมีสำนึกต่อส่วนรวมเป็นการช่วยทั้งสังคมและตัวเองให้สามารถประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืนในสภาพที่ทรัพยากรมีจำกัดและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปมากขึ้น

มีวิสัยทัศน์และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายๆด้าน เช่น ความต้องการของผู้บริโภค ราคาสินค้า เทคโนโลยี เกษตรกรต้องก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ตัวเกษตรกรเองต้องเป็นผู้ที่สามารถมองเหตุการณ์ในอนาคต วางเป้าหมายชีวิตและการทำงานของคนที่สอดคล้องสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การตัดสินใจเลือกหรือเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรที่จะสามารถให้รายได้สม่ำเสมอ ไม่ต้องเผชิญกับราคาที่ตกต่ำอันเนื่องมาจากปริมาณผลผลิตมากเกินความต้องการ หรือการที่ต้องเพิ่มคุณค่าในผลิตภัณฑ์ของตน เพื่อเพิ่มรายได้ หรือการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือในบางกรณีต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้สารธรรมชาติฆ่าแมลง แทนยาฆ่าแมลง เป็นต้น ความสนใจใฝ่รู้ก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องวิสัยทัศน์ของเกษตรกรด้วยเช่นกัน

คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ต้องส่งเสริม

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า เกษตรกรปัจจุบันมีความมุ่งหวังให้บุตรไปประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่เกษตรกร โดยพยายามส่งเสริมด้านการศึกษาให้สูงขึ้น และถ้าบุตรคนใดสามารถเรียนได้ดีก็ให้ไปประกอบอาชีพอื่นนอกบ้าน หรือบางทีก็ไปทำงานที่จังหวัดอื่น ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เปรียบเทียบรายได้จากแรงงานภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม โดยศึกษาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2543) ที่พบว่า คนไทยมีแนวโน้มไม่สนใจอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากผู้ทำงานในภาคการเกษตรจะมีรายได้เฉลี่ยต่ปีต่ำ และต่ำกว่าผู้ประกอบการอาชีพในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ก็มีปัญหาราคาสินค้าทางการเกษตรที่มีความผันผวน มีปัญหาเกี่ยวกับเงินลงทุนและค่าเช่าที่ดินสูง ทำให้เกษตรกรมีความต้องการให้บุตรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้แน่นอนกว่าและมีสวัสดิการ มากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ปัญหาดังที่กล่าวมาอาจส่งผลทำให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความสนใจที่จะยึดอาชีพเกษตรกรรมน้อยลง การส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ที่จะให้เป็นเกษตรกรในอนาคตจึงต้องส่งเสริมและปลูกฝังในเรื่องของทัศน

นคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม และให้มีใจรักในการทำการเกษตร คือให้เกิดฉันทะในการทำงาน การเกษตรก่อน

นอกจากนี้เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อเยาวชนในปัจจุบันว่า การใช้ชีวิตในสังคมไทยที่เน้นวัตถุนิยมและความสะดวกสบาย มีผลทำให้เด็กไทยไม่ได้เรียนรู้ที่จะขยันขันแข็งและเข้มแข็งอดทน เข้าลักษณะ “ใจเสาะเปราะบาง” และไม่เห็นคุณค่าของการทำงาน และไม่ชื่นชมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นจึงควรฝึกอบรมเยาวชนให้มีความขยัน อดทน มุ่งมั่นตั้งใจจริง รับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้มีการประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อกับวัตถุนิยม ให้อยู่ดีกับธรรมชาติ และชีวิตที่เรียบง่าย และเนื่องจากเยาวชนอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา คุณลักษณะที่จำเป็นคือ การมีความคิดสร้างสรรค์ สนใจใฝ่รู้และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม นอกจากนี้โลกในปัจจุบันมีการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีมมากขึ้น ความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นทีมและมีความเป็นผู้นำจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยเช่นกัน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเกษตรกรดังที่กล่าวมาเป็นลักษณะทางจิตใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณลักษณะตามอิทธิบาทธรรม 4 ประการ ที่ต้องมีใจรักในงาน มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจดจ่อกับงาน ต้องตรวจสอบและละเอียดรอบคอบในการทำงาน และสอดคล้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2538) ซึ่งสร้างขึ้นจากผลวิจัยจำนวนมากของคนไทยทุกกลุ่มอายุ ที่ว่า พฤติกรรมของคนดีคนเก่งจะต้องเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ซึ่งตรงกับคุณลักษณะที่กล่าว คือการมีจิตสำนึกต่อสังคม ต้องรู้จักบังคับตนเองให้อดได้ รอได้ นับว่าต้องมีความอดทนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อเป้าหมายแห่งความสำเร็จในอนาคต ต้องมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความขยัน มุ่งมั่นฝ่าฟันอุปสรรค มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีคุณธรรมด้านอื่นๆ เช่น มีความซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบ และต้องมีความเฉลียวฉลาด ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ การมีความคิดสร้างสรรค์ การมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะที่กล่าวมาก็เป็นคุณลักษณะที่สถาบันการศึกษาต้องการส่งเสริมในตัวผู้เรียนที่ศึกษาการเกษตรสาขาต่างๆ ในลักษณะที่คล้ายๆ กัน คือ ให้มีใจรัก มีความขยัน อดทน ติดตามการเคลื่อนไหวของการตลาด และการทำการเกษตรต้องการความละเอียดรอบคอบ แม้ว่าแนวคิดต่างๆ จะไม่ได้เน้นให้เกษตรกรต้องมีลักษณะของผู้นำ แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ปัจจุบัน เกษตรกรต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อความมั่นคงเข้มแข็งในการประกอบอาชีพ การที่ต้องสามารถเป็นผู้นำกลุ่มได้ และการผลักดันกันเป็นผู้นำจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและควรส่งเสริมด้วย

คุณลักษณะดังที่กล่าวมาต้องได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังจากครอบครัวตั้งแต่วัยแรกของชีวิต และพัฒนาต่อมาโดยสถาบันการศึกษา และชุมชนด้วย คุณลักษณะบางประการอาจเกิดขึ้นจาก

ตัวเกษตรกรเองได้ เช่น บางคนมีความสนใจในงานการเกษตรบางประเภทอยู่เดิมแล้ว หน่วยทางสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา หรือ หน่วยที่ให้ความรู้/ฝึกอบรม ต้องส่งเสริมต่อ ในลักษณะที่ต้องไม่ทำลายความสนใจที่เกิดจากภายในตัวบุคคลเอง และในการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ก็ต้องมีการฝึกทักษะการคิด การแสวงหาความรู้ หรือการฝึกทักษะทางการเกษตร เมื่อเกษตรกรทำได้สำเร็จ ก็จะเพิ่มความสนใจความรักในงานที่ทำได้ด้วย ในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงผลการวิเคราะห์ทักษะทางการเกษตรและทักษะที่เกี่ยวข้อง

1.2 ด้านทักษะ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การสัมภาษณ์เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ภาคผนวก (ก) พบว่า เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้านพืชผล ด้านการปศุสัตว์ ด้านการประมง และด้านการแปรรูป ผลผลิตทางเกษตร มีทักษะทางอาชีพแตกต่างกันไป ส่วนทักษะทั่วไปและทักษะเชิงธุรกิจล้วนมีความคล้ายคลึงกัน จึงขอนำเสนอโดยรวม ดังนี้

ทักษะทั่วไป

ทักษะการคิด

การค้นคว้า/แสวงหาความรู้ จากแหล่งต่างๆ เป็นทักษะที่สำคัญ ซึ่งมักเกิดในผู้ที่มี คุณลักษณะของผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ ซึ่งมักจะเกิดจากมีความรักความสนใจในสิ่งที่ทำและมีอิสระในการริเริ่มลงมือกระทำด้วยตนเอง หรือการหาความรู้ด้วยตนเองทำให้เกิดการติดตาม พิสูจน์และค้นพบและการที่คิดว่าตนยังไม่วู้ ทำให้พยายามปรับปรุงตนอยู่เสมอ ดังนั้นผู้ที่สนใจใฝ่รู้จึงมักจะเป็นผู้ที่ชอบพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

การสังเกต เป็นทักษะที่สำคัญเพราะทำให้คนไวต่อการรับรู้ปัญหาต่างๆ และเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรค้นพบปัญหาได้โดยรวดเร็ว สามารถป้องกันปัญหา และแก้ปัญหาได้

การบันทึก เป็นทักษะที่ช่วยให้เกษตรกรทำงานด้วยความชัดเจน และช่วยให้สามารถเปรียบเทียบผลการทำงาน

ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์

การรู้จักตนเอง เป็นทักษะที่ช่วยให้เกษตรกรเข้าใจในตนเองได้ดี และยอมรับความเป็นจริงและสถานการณ์ต่างๆ ได้ นอกจากนี้ การรู้จักตนเองยังช่วยให้เข้าใจผู้อื่น ซึ่งทำให้สามารถยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่น สามารถเลือกดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง ผู้ที่รู้จักตนเองมักจะสำรวจตนเองและพยายามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

การปรับตัว เป็นทักษะที่สืบเนื่องมาจากการรู้จักตนเอง คือ การที่ยอมรับความเป็นจริงได้จะทำให้สามารถปรับเปลี่ยนสิ่งที่ตนเคยรู้สึกนึกคิดหรือกระทำได้ ทักษะการปรับตัวมีความสำคัญ

ต่อการเผชิญอุปสรรค ซึ่งเกษตรกรมักจะต้องประสบกับความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศและสถานการณ์ต่างๆอยู่เสมอ แม้ในชีวิตของคนเรา ดังตัวอย่างของเกษตรกรคนหนึ่ง จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนงานอาชีพที่ตนเชี่ยวชาญและมีรายได้ดีเนื่องจากภรรยาป่วยมาก เมื่อยอมรับความจริงได้ก็หันไปประกอบอาชีพไร่นาสวนผสม ในที่สุดก็ประสบความสำเร็จได้รับการยกย่องว่าเป็นเกษตรกรตัวอย่าง

การสื่อความหมาย เป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ กับผู้อื่น การหาข้อมูลและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การให้คำแนะนำ หรือถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะในการอธิบายงานแก่ผู้รับจ้างทำไร่นาสวนอย่างชัดเจน

ความร่วมมือกับผู้อื่น เป็นทักษะที่สำคัญที่ปรากฏในสังคมเกษตรกรรม คือ ความมีน้ำใจ ความช่วยเหลือเกื้อกูล การให้คำแนะนำ ซึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ในครอบครัวและใน ชุมชน ดังกรณีของนายเจริญ คำปิ่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ทำให้เพื่อนบ้านยอมให้นำวัวไปเลี้ยงในบริเวณสวน ได้

การทำงานร่วมกัน เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานของกลุ่มต่างๆ ใน ชุมชน ทักษะการทำงานมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มต่างๆ ในการสัมมนาอาจไม่ปรากฏรายละเอียดของกระบวนการทำงานชัดเจนนัก แม้ว่าจะกล่าวถึงเพียงบางขั้นตอนแต่เกษตรกรเกือบทุกคนให้ความสำคัญกับทักษะนี้

การแก้ปัญหา หรือการพัฒนา เป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตหรือการทำงานทุกอาชีพ โดยต้องเริ่มต้นจากการตระหนักว่ามีปัญหาเกิดขึ้น แล้ววิเคราะห์ปัญหา การวิเคราะห์ปัญหามันจะต้องตรงประเด็น เพื่อสามารถวางแผนและตัดสินใจแก้ปัญหา ได้ตรงประเด็น ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้จะต่อเนื่องถึงการดำเนินงานครบกระบวนการ/วงจร

การประเมิน เป็นทักษะที่สำคัญของการพัฒนา ผู้ที่สังเกต สัมภาษณ์หรืออภิปรายสะท้อนความคิด เป็นการประเมินตนเอง/งานของตน/ส่วนรวม ย่อมสามารถคิดค้นหาวิธีการที่จะป้องกันหรือประยุกต์เพื่อการแก้ปัญหา หรือเพื่อการพัฒนาต่อไป การประเมินที่นำไปสู่การปรับปรุง นับว่าเป็นกระบวนการพัฒนา

ในทัศนะของวิทยากรและผู้นำทางการเกษตร และผู้แทนจากองค์กรเอกชน (NGO) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จว่าควรประกอบด้วยทักษะที่นอกเหนือออกไปจากเกษตรกร ซึ่งสะท้อนถึงทักษะที่กลุ่มผู้นำและวิทยากรการเกษตรให้ความสำคัญ ดังนี้

ความเป็นผู้นำ ผู้ที่เป็นเกษตรกรเป็นผู้ที่มีโอกาสทำงานอย่างอิสระ เป็นผู้ที่กำหนดทิศทางและการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้น จึงได้ฝึกฝนทักษะการตัดสินใจอยู่เสมอ ในชนบท ความเป็นผู้นำมักจะสะท้อนถึงวิถีชาวพุทธ ภาพของผู้นำมักจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและการกระทำของผู้ที่มีพรหม

วิหาร 4 ต่อคนรอบข้างโดยเฉพาะผู้น้อย ด้วยการแสดงออกถึงความเมตตา ปรารถนาดี หวังให้ผู้อื่นมีความสุข แสดงความกรุณาด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลอยู่เสมอ แสดงมุทิตาโดยการชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่น และแสดงอุเบกขาในการพิจารณาสิ่งต่างๆ โดยคำนึงถึงความถูกต้อง แสดงออกถึงความเที่ยงธรรมให้ปรากฏ ดังนั้น ผู้ที่มีความเป็นผู้นำดังกล่าวจึงเป็นผู้นำที่เป็นที่น่าเคารพ

การมองการณ์ไกล เป็นทักษะของผู้ที่มีความสามารถในการคิดและสามารถคาดการณ์และคาดการณ์ถึงผลของการกระทำได้

การเป็นแบบอย่างที่ดี แม้ว่าการเป็นแบบอย่างดูเหมือนจะไม่ใช่ทักษะ หากเป็นการกระทำของผู้ที่ปฏิบัติบทบาทหน้าที่อย่างถูกต้องเหมาะสมและดีงามในด้านต่างๆ อยู่เสมอ ในการดำเนินชีวิตและครอบครัว แต่ก็เป็นที่สังคมนมองเห็นและได้รับประโยชน์จากความดีงามเหล่านี้ และเป็นองค์ประกอบของความสำเร็จและความสุขของบุคคล จึงนำมากล่าวไว้ด้วย

การสร้างเครือข่าย สืบเนื่องมาจากการทำงานร่วมกันและความร่วมมือที่กล่าวข้างต้น ความปรารถนาดีที่จะร่วมมือกันเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กลุ่มงานต่างๆ ในชุมชน สามารถที่จะพัฒนาเป็นปึกแผ่นหากมีการผนึกกำลังกันด้วยการสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนางานหรือขยายขอบเขตของงานต่อไป ทั้งนี้จะต้องเริ่มต้นด้วยการรวมตัวในกลุ่มขนาดเล็ก

การทดลอง วิจัยและเผยแพร่ความรู้ เป็นทักษะที่วิทยากรด้านการเกษตร 2-3 คน กล่าวถึง เพราะการงานบางลักษณะมีความจำเป็นต้องพัฒนาผ่านการค้นคว้าวิจัย เช่น การประมง และการเพาะปลูกพืชผล การวิจัยที่ลึกซึ้งและอาศัยหลักวิชาอาจเป็นสิ่งที่ดูเหมือนจะยากเกินไปสำหรับเกษตรกรโดยทั่วไป แต่การทดลองอย่างไม่เป็นทางการมักจะเกิดขึ้นเสมอ เกษตรกรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้สร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง มักจะมีลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ แม้จะไม่ได้สรุปเป็นผลการวิจัยแต่ก็สามารถนำความรู้มาใช้และเผยแพร่ต่อกันมาโดยตลอด ดังนั้น ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัยจึงน่าจะเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและสรุปผลอย่างมีระบบและนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้างต่อไปในอนาคต ดังเช่น ผลงานของ เกษตรกรดีเด่นของภาคเหนือ คือ นายนวล ตาวา ซึ่งค้นพบว่าการนำสมุนไพร คือ สะเดาผง หรือ เครื่องบรเพ็ดเมื่อใส่ลงในเมล็ดข้าวเมล็ดพันธุ์พืชก่อนนำไปเพาะ จะช่วยลดการรบกวนของแมลงได้ดี เป็นต้น

ทักษะอาชีพ

เกษตรกรด้านพืชผล มีความเห็นเกี่ยวกับทักษะของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

ขั้นเตรียมการ

การศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติ : การคัดเลือกพันธุ์พืช

การเตรียมดิน

การเพาะต้นกล้า

ขั้นปฏิบัติ

การรู้ช่วงเวลาในการปลูก

การรดน้ำ

การตายหญ้า/ตัดหญ้า

การตัดแต่งกิ่ง

การดูแลบำรุงรักษา

การให้น้ำปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมี

การพ่น/ใช้ยาฆ่าแมลง

การเก็บเกี่ยวใบหรือผลในจังหวะที่เหมาะสม

การใช้อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ หรือเทคโนโลยี การรักษาธรรมชาติ

ขั้นประเมินและประยุกต์ใช้

การประยุกต์ความรู้/เทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

การปรับปรุงและพัฒนางานเพื่อให้ได้ผลเพิ่ม

ความคิดเห็นของวิทยากรและผู้นำทางการเกษตรสอดคล้องกับความเห็นของเกษตรกร แต่ก็มีมุมมองที่แตกต่างออกไป ซึ่งสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและความก้าวหน้าทางการเกษตรได้แก่

การรู้จักธรรมชาติของดิน : เพื่อปรับและจัดการให้ใช้งานให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การใช้พลังงานธรรมชาติ : เพื่ออนุรักษ์พลังงานและประหยัดและเกิดประโยชน์ เช่น
กังหันจากแรงลม

การใช้เทคโนโลยีระดับสูง : เพื่อประสิทธิภาพของผลผลิตที่ปลอดภัยและไม่ทำลาย
สิ่งแวดล้อม

การสร้างผลผลิตให้เป็นตัวอย่าง : เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน

การทำงานครบกระบวนการ/วงจร : เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและสามารถตรวจสอบและ
ปรับปรุงพัฒนา

การจัดเวทีเสวนา : เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ทักษะอาชีพ

เกษตรกรด้านการปลูกล้วยและการประมงมีความเห็นเกี่ยวกับทักษะของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียม

การศึกษาและดูงานก่อนลงมือปฏิบัติ : เพื่อมีความรอบคอบและชัดเจนก่อนที่จะลงมือ
ทำสิ่งต่างๆ

ขั้นปฏิบัติ

การอภิบาล: เมื่อแรกเกิด สัตว์มีความอ่อนแอและมีโอกาสไม่รอด การสังเกตและการดูแล
อย่างระมัดระวังและรอบคอบจะช่วยให้ปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมและปลอดภัย

การให้ความรักแก่สัตว์เลี้ยง : การแสดงออกซึ่งความรักต่อสัตว์เลี้ยง มีผลต่อสัตว์บางประเภท
อย่างเด่นชัด พบว่าเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จสูง สุด ในการเลี้ยง โค เป็นผู้ที่มีการ
แสดงความรักต่อสัตว์เลี้ยง ด้วยการสัมผัสและการพูดจาด้วย ซึ่งทำให้เลี้ยงดูง่าย คือ ไม่ดิ้อ เติบโตเร็ว
ไม่เจ็บไม่ไข้

การเลี้ยงดู : การให้อาหารถูกต้องเหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา และสังเกตอย่างถี่ถ้วน
เพื่อปฏิบัติทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องและเหมาะสม

การรู้อาการของโรค : เพื่อนำการศึกษาและประสบการณ์มาใช้ในการสังเกตอาการของโรค
จะช่วยให้รู้อาการของโรคเพื่อทำการรักษาโดยผู้รู้หรือตนเอง

การให้ยา – วัคซีน : เพื่อทำการรักษา หรือป้องกันโดยผู้รู้หรือตนเอง

การทำคลอด : โดยผู้รู้หรือตนเอง

การคัดเลือกพันธุ์ : เพื่อได้สายพันธุ์ที่มีคุณภาพและแข็งแรง

การขยายพันธุ์ : เพื่อการเพิ่มผลผลิตและรายได้

ปรับและการจัดการ : เพื่อการปรับปรุงและพัฒนางานให้ได้ผล

การใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรง : เช่น การสร้างตู้พักไข่

วิทยาการและผู้นำทางการเกษตร ได้ให้ความคิดเห็นนอกเหนือจากที่เกษตรกรได้กล่าวไว้
ข้างต้น ดังนี้

การสร้างผลผลิตให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น

การเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน

การประยุกต์ความรู้/เทคโนโลยีมาใช้โดยเหมาะสมกับท้องถิ่น

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ทักษะเชิงการจัดการธุรกิจ

การศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติ : จุดอ่อนของเกษตรกรทั่วไปคือความรู้ในการจัดการเชิงธุรกิจ
ดังนั้น ควรมีโอกาสได้เตรียมตัวในด้านนี้มากขึ้น

กำลังซื้อในท้องถิ่น : เพื่อช่วยในการตัดสินใจผลิต

การแข่งขันทางการค้า : เพื่อปรับปรุงผลผลิตและหาตลาด

ภาวะการตลาดทุกระดับ : ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ

อุปสงค์และอุปทาน : เพื่อเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของตลาดกับการผลิต

การลงทุน : การพิจารณาถึงภาวะการตลาด อุปสงค์ – อุปทานและกำไร-ขาดทุนก่อน

การลงทุนผลิตหรือขาย

การเปรียบเทียบราคาขาย : เพื่อกำหนดราคา โดยมีการเก็งกำไร

การตลาด : เพื่อการตัดสินใจว่าจะได้รับผลตอบแทนคุ้มหรือไม่และวางแผนการผลิต

การจัดการการเงิน การบัญชี : เพื่อสามารถดำเนินการค้าขายผลิตผล

การประชาสัมพันธ์ : เพื่อช่วยเผยแพร่สินค้า

ทักษะเชิงการจัดการธุรกิจเป็นการกล่าวโดยรวม เนื่องจากเป็นความคิดเห็นที่เกษตรกรทุกกลุ่มกล่าวถึงค่อนข้างน้อย เพราะมีความถี่ค่อนข้างต่ำ การนำเสนอภาพรวมนี้จะเป็นแนวทางที่ให้ประโยชน์แก่เกษตรกรส่วนใหญ่ ทักษะที่มีผู้ที่เห็นตรงกันค่อนข้างมากคือ เกษตรกรผู้ที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีทักษะด้านการตลาด ความเห็นเหล่านี้ มักอยู่ในกลุ่มที่มีการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการขายผลิตภัณฑ์ค่อนข้างเด่นชัด จึงสะท้อนให้เห็นว่าวิทยาการและผู้นำทางการเกษตรให้ความสำคัญกับทักษะด้านนี้ และมีส่วนให้การพัฒนางานบังเกิดผล ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรมีแนวคิดและทักษะเชิงการจัดการธุรกิจน่าจะบังเกิดผลแก่เกษตรกรในอนาคตมากขึ้น

จากการประมวลการสัมภาษณ์เกษตรกรวิทยาการผู้นำทางเกษตรและองค์กรเอกชน NGO ที่กล่าวข้างต้น พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะของเกษตรกร วิทยาการและผู้นำทางการเกษตร มีความใกล้เคียงกัน และพบว่าวิทยาการและผู้นำทางการเกษตรมีความเห็นที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบและความเป็นผู้นำต่อส่วนรวมมากกว่า โดยเฉพาะการเป็นแบบอย่างที่ดี การมีผลิตผลที่เป็นตัวอย่าง การทำหน้าที่ประสานความคิดเห็นเพื่อสร้างความรู้และความร่วมมือของส่วนรวม

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถามพบข้อน่าสังเกตว่า วิทยาการและครูอาจารย์ผู้ให้ความรู้ในสถาบันการศึกษามักให้ความคิดเห็นในเชิงหลักการและอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ชัดเจน แต่ไม่ค่อยให้รายละเอียดของทักษะและตัวอย่าง ส่วนวิทยาการและครูอาจารย์และผู้นำทางการเกษตรและผู้แทนองค์กรเอกชน ซึ่งทำงานใกล้ชิดเกษตรกรหรือให้ความรู้แก่เกษตรกรโดยตรง มักจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่เป็นการปฏิบัติงานและเป็นรูปธรรมค่อนข้างชัดเจน

ความคิดเห็นต่อทักษะการเกษตรและทักษะชีวิตเกษตรกร (Life Skills)

ในการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับทักษะด้านต่างๆ ของเกษตรกรจังหวัดน่านเมื่อเทียบกับทักษะชีวิตเกษตรกร (Life Skills) ที่ประยุกต์สำหรับเกษตรกร ตามแนวของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐวอชิงตัน (Washington State University) ในภาพรวมพบว่าทักษะส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

ทักษะทั่วไป เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ เช่น การรู้จักตนเอง มีความเกี่ยวข้องกับทักษะการยอมรับความแตกต่าง ทักษะการเลือกวิถีในการดำเนินชีวิต การสื่อ

ความหมาย การปรับตัวสอดคล้องกับทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อความหมาย การคิดเชิงวิทยาศาสตร์สอดคล้องกับทักษะการตัดสินใจ การทำงานร่วมกันสอดคล้องกับการวางแผนการแก้ปัญหา การประเมิน การประยุกต์และการพัฒนา คัดลอกกับ ทักษะการเป็นผู้รู้ ทักษะการรับผิดชอบต่อตนเอง

ทักษะอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทาง พบว่า ทักษะมีความเกี่ยวข้องกับวิธีการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร แต่เนื่องจากการสัมภาษณ์ไม่ได้เน้นรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรนัก ทำให้การตีความเกี่ยวกับ ทักษะการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด ยังไม่ชัดเจน แต่พบว่าวิทยากรและผู้นำทางด้านการเกษตรได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติพอสมควร และจากการสัมภาษณ์ที่ผ่านมาพบว่าเกษตรกรมีการรวมกลุ่มทำปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก นับว่าเป็นการสนองการพัฒนาแบบยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ความไม่เด่นชัดในทักษะด้านการอนุรักษ์จากการสัมภาษณ์ได้สะท้อนให้เห็นว่า การสนับสนุนทักษะดังกล่าวอาจมีอยู่ค่อนข้างน้อย ดังนั้นจึงควรที่จะพิจารณาว่าควรส่งเสริมทักษะดังกล่าวเพิ่มขึ้นได้อย่างไร

ทักษะการจัดการเชิงธุรกิจ มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารหรือจัดการเชิงธุรกิจ พบว่า มีความสอดคล้องกับทักษะการใช้ให้เกิดประโยชน์/ทักษะการตลาดพอสมควร พบว่าทักษะชีวิตเกษตรกร ไม่ได้เน้นด้านการจัดการเชิงธุรกิจมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมอเมริกันมีพื้นฐานของสังคมอุตสาหกรรมมาช้านาน และมีความสามารถเชิงการจัดการธุรกิจมากพอสมควร จึงไม่ได้รับการเน้นมากนัก สำหรับประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมาโดยตลอด ทักษะเชิงธุรกิจเป็นสิ่งที่คนไทยโดยทั่วไปยังไม่คุ้นเคยนัก จึงมีผู้กล่าวถึงหลายประเด็นและเด่นชัด อย่างไรก็ตามส่วนมากเป็นความเห็นของวิทยากรและผู้นำทางด้านการเกษตร ความเห็นจากเกษตรกรทั่วไปยังมีอยู่น้อยมาก จึงน่าที่จะพิจารณาว่าควรส่งเสริมทักษะการจัดการเชิงธุรกิจเพิ่มมากขึ้นอย่างไร

ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับทักษะของเกษตรกรรุ่นใหม่ พบว่ามีการแสดงความคิดเห็นต่อเกษตรกรในอนาคตใกล้เคียงกับความคิดเห็นที่มีต่อเกษตรกรทั่วไป และแสดงความคิดเห็นค่อนข้างน้อย อาจเนื่องมาจากห่างไกลจากความเป็นจริงในปัจจุบัน และเป็นการคาดหวังในสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต พบว่ามีการเน้นทักษะการคิดและการแสวงหาความรู้ ทักษะอาชีพทักษะทางสังคมและวิทยากรทางเกษตร และมุ่งหวังให้มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ การใช้ทักษะเชิงธุรกิจมากขึ้น

ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นตัวแทน ของตำบลที่ทำผลิตภัณฑ์แปรรูปใน การสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 115 คน ที่เป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ในงาน “หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของจังหวัดน่าน” จากการถามว่า “คนที่ทำผลิตภัณฑ์นี้ได้สำเร็จจะต้องมีทักษะหรือความชำนาญในเรื่องใด” เกษตรกรได้ระบุทักษะหรือความชำนาญไว้หลากหลายกระจายไปตามลักษณะของอาชีพ โดยเฉพาะการแปรรูปหรือการทำผลิตภัณฑ์ พบว่าทักษะของเกษตรกรที่รวบรวมไว้มีความหลากหลายมาก ทำให้

เห็นว่าบรรดาเกษตรกรมีทักษะเฉพาะซึ่งเป็นทักษะย่อยมีหลายอาชีพ มีทักษะย่อยจำนวนเกินกว่า 300 ทักษะ (ดูภาคผนวก ค) พิจารณาโดยรวมไม่ค่อยพบทักษะใดเด่นชัดนักเมื่อเทียบกับข้อมูลทั้งหมด ทักษะที่มีความถี่อันดับต้นที่เกษตรกรเห็นว่ามีค่าสำคัญต่อความสำเร็จของเกษตรกรคือ การตลาด การมีฝีมือ การสังเกต การมีประสบการณ์ในการทำงาน การใช้เวลา การหาข้อมูล การวางแผน การแก้ปัญหา การประยุกต์ การปรับปรุงงาน การประมาณราคา การจัดการและการประสานงานภายในกลุ่ม

ความคิดเห็นด้านทักษะที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์มักจะมีลักษณะของวิธีการ เช่น การดองไข่เค็ม การออกแบบ การประดิษฐ์/ตกแต่ง การเลือกผ้า การเลือกสี การตัดเย็บ การเขียนแบบลงบนผ้า ฯลฯ นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงถึงทักษะของเกษตรกรเบื้องต้นก่อนที่จะนำมาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ซาโปหม่อน จะกล่าวถึงตั้งแต่ปลูกและเก็บใบหม่อน การเลี้ยงไหม ทักษะดังกล่าวเป็นรายละเอียดเฉพาะด้าน จึงมีการกล่าวซ้ำไม่มากนักและไม่เด่นชัด แต่พบว่าทักษะจากเกษตรกรที่ผลิตมีจำนวนมากและหลากหลายที่สุด ส่วนทักษะด้านการประมงมีน้อยที่สุด เช่น การเตรียมบ่อเลี้ยง การเลือกพันธุ์ปลา การให้อาหารปลา การเลี้ยงปลา การดูลักษณะปลา การรู้อาการของปลาป่วย การดูแลรักษาปลาป่วย การวิเคราะห์ความเป็นอยู่ของสัตว์น้ำ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการเกษตรด้านการประมงค่อนข้างน้อย เพราะในแม่น้ำลำธารมีปลาค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ส่วนมากเลี้ยงเพื่อไว้กินในครอบครัวเหลือกินจึงขาย จึงมีการเลี้ยงปลาเป็นอาชีพค่อนข้างน้อยมาก

ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ให้ภาพของทักษะที่สำคัญของเกษตรกรแต่ละด้านที่มาจากทุกพื้นที่ของจังหวัดน่านได้พอสมควร โดยเฉพาะการเกษตรพืชไร่พืชสวน นับตั้งแต่การเลือกพันธุ์พืช การกำหนดระยะเวลา ในการเริ่มต้นปลูก การสำรวจดิน การเตรียมดิน การทำแปลง การยกร่อง การหว่านเมล็ดพืช การดูแล การให้น้ำ การบำรุงรักษา การใส่ปุ๋ย การให้สารเร่ง การกำจัดศัตรูพืช การตัดกิ่ง การขยายพันธุ์ การตอนกิ่ง การกำหนดระยะเวลา และการเก็บเกี่ยว

ทักษะที่กล่าวข้างต้นและในภาคผนวก ข เป็นทักษะย่อย ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่จะยกตัวอย่างของทักษะที่มีความซับซ้อนและสัมพันธ์กันทั้งทักษะการทำงาน ทักษะทั่วไปซึ่งประกอบด้วยทักษะการคิดและทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์/กระบวนการทำงาน และทักษะเชิงธุรกิจ โดยยกกรณีตัวอย่างของกลุ่มปลูกถั่วเหลืองที่ตำบลถืมตอง จังหวัดน่าน (ดูภาคผนวก ข)

อนึ่ง ทักษะที่มีความโดดเด่นและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการทำงานของกลุ่มต่างๆ โครงการองค์กร และเครือข่าย คือ "ทักษะการมีส่วนร่วม" จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์การสัมมนาเกษตรกรในจังหวัดน่านโดยเกษตรกรจังหวัดเมื่อ เดือนตุลาคม 2544 ณ โรงแรมเทวราช การประชุมครั้งนี้ได้สะท้อนถึงผลของการจัด "เวทีชาวบ้าน" เพื่อให้โอกาสชาวบ้านมีส่วนในการสนทนาปัญหาและความต้องการ ตลอดจนมองหาแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกันที่ให้ความเสมอภาคทางความคิด ทำให้สมาชิกเห็นคุณค่าในตนเองและเกิดสำนึกของความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนและชุมชน โดย

ใช้ทักษะกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น การสำรวจปัญหา กำหนดความมุ่งหมาย การวางแผน และการดำเนินงานอย่างมีระบบ และมีการประเมินติดตามสนับสนุนและพัฒนางาน ซึ่งสอดคล้องกับการทำงานอย่างเป็นระบบ (System Approach) และกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มย่อย เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปผลิตผลของจังหวัดน่านต่างใช้กระบวนการดังกล่าว และที่เห็นเด่นชัด คือการรวมกลุ่มในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โครงการที่มีโอกาสเยี่ยมชม ได้แก่ โครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลา นกและสิ่งแวดล้อมที่หาดผาชน กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลาน้ำจืดบ้านดอนแก้ว การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารของชุมชนปลูกเมี่ยงที่ภูหลวง ตำบลเรือง รวมทั้งโครงการจัดการลุ่มแม่น้ำน่านตอนบน (DANCED : Danish Cooperation for Environment and Development : 2539 - 2546) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลเดนมาร์ก ที่อำเภอท่าวังผา การที่โครงการ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มย่อยๆ จำนวนมากเหล่านี้สามารถประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในการลดอัตราการเกิดไฟฟ้าจาก ร้อยละ 70 เหลือเพียงร้อยละ 2.7 ได้ก็เพราะกลยุทธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชน อันเกิดจากการเริ่มต้นด้วย “เวทีชาวบ้าน” ทำให้ทุกคนมีสำนึกความรับผิดชอบ และรับบทบาทของผู้อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดน่านเป็นความสำเร็จในการสร้างความร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนางาน ที่บังเกิดผลอย่างแท้จริง จึงสมควรที่จะให้ความสำคัญกับจุดแข็งนี้ เพื่อช่วยกันเผยแพร่ทักษะด้านการมีส่วนร่วมที่มีอยู่แล้วสู่เกษตรกรในวงกว้างมากขึ้น และช่วยนำมาเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเกษตรทุกกลุ่มและทุกระดับ นอกจากจะพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของเกษตรกรจังหวัดน่านกลุ่มต่างๆ ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีผลต่อการถ่ายทอดกระบวนการที่สำคัญสู่ครอบครัวอีกด้วย

เมื่อพิจารณาตามกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการเริ่มต้นโดยแต่ละคนมีโอกาสดำเนินการอย่างอิสระ เปรียบเสมือนการพัฒนาแบบรากหญ้าที่ค่อยๆ แผ่ขยายแนวคิดและจิตสำนึกของควมมีอิสระทางความคิดสู่ชุมชนและเด็กๆ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากการเห็นแบบอย่างที่ดีของการให้มีโอกาส/เรียนรู้โดยการริเริ่มอย่างอิสระ (active learning) ภายในครอบครัวมากขึ้น และยอมขยายสู่โรงเรียนอย่างมั่นคง นับว่าเป็นการเรียนรู้ที่จะสนองการเรียนรู้โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง (child centered) ตามแนวปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง เป็นการเริ่มต้นที่ค่อยเป็นค่อยไปจากภายในชุมชน ครอบครัว และขยายสู่โรงเรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนา “ครอบครัวอบอุ่น - ชุมชนเข้มแข็ง” อย่างแท้จริง

จากการทบทวนเอกสารด้านการเกษตร เช่น เกณฑ์การประเมินมาตรฐานวิชาชีพประเภทต่างๆ และหลักสูตรวิชาชีพการเกษตร หลักสูตรอบรมระยะสั้นของหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งเอกสาร ตำราและหนังสือ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะและทักษะที่สมควรพัฒนาในผู้เรียน/ผู้เข้ารับการอบรม ทักษะที่ควรส่ง

เสริมแก่เกษตรกร ปรากฏในลักษณะของกิจกรรมฝึกฝนเพื่อสนองจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ดังตัวอย่าง : เพื่อรู้วิธีทำสารพิษจากพืชมาพ่นเพื่อกำจัดแมลง

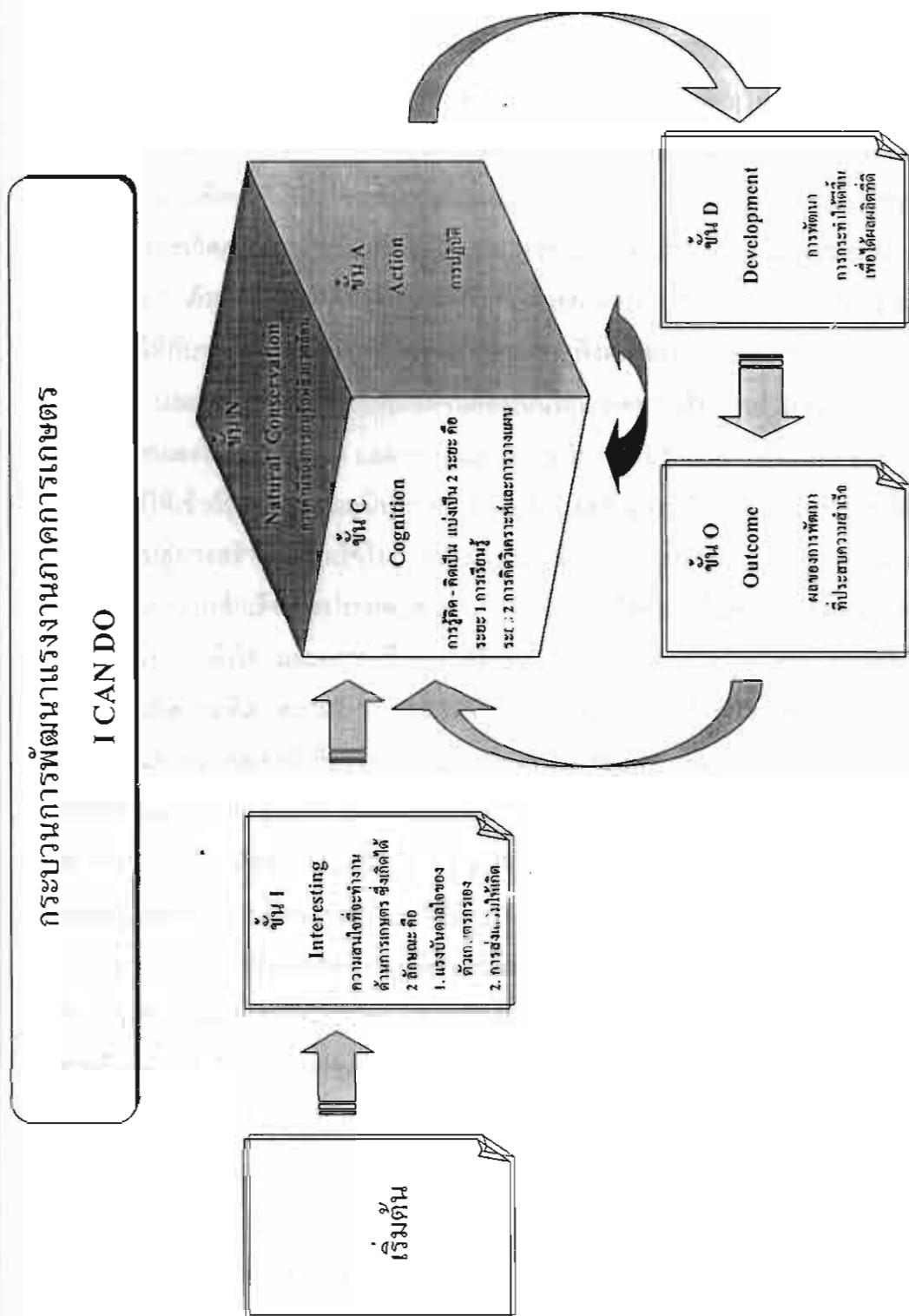
นอกจากการเรียนรู้ด้านเนื้อหาสาระแล้ว ยังเรียนรู้จากผลการปฏิบัติจริง ดังในการทบทวน เอกสารต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตร และเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจากภูมิภาคต่างๆ พบว่าตัวอย่างที่น่าสนใจซึ่งแสดงถึงการมีทักษะทางการเกษตร และแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นแฝงอยู่ไม่น้อย ดังตัวอย่างของนายประพันธ์ กาแก้ว (2543) สามารถคิดสูตรอาหารหมูที่มีประสิทธิภาพ นาย ณรงค์ คงมาก (2539) ได้แก้ปัญหาด้านอาหารสัตว์โดยการนำไปกินปูในนาข้าว นายคำเดื่อง ภาษี ทำนาถึงธรรมชาติ นายเล็ก กรุดแก้ว นำพืชผักพื้นบ้านมาขยายพันธุ์ (2539) นับว่ามีความริเริ่ม และให้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างมาก (ดูภาคผนวก ข) ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้ล้วนค้นพบจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้งนั้น

ที่กล่าวมา เป็นการเสนอภาพในแนวกว้างจากการสัมภาษณ์ประกอบการประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะต่างๆ ของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจากภูมิภาคต่างๆ ซึ่งพบว่ามีสอดคล้องกับทักษะการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดน่าน ทั้งในด้านทักษะทั่วไป ทักษะทางอาชีพ และทักษะเชิงธุรกิจ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับทักษะชีวิตเกษตรกร (Life Skills) เมื่อศึกษาลึกลงไปรายละเอียดของข้อมูลต่าง ๆ และชีวิตจริงแล้ว จะพบรายละเอียดต่าง ๆ มากขึ้นอย่างมีคุณภาพซึ่งจะให้แนวทางในการพิจารณาเพื่อเตรียมและพัฒนาเด็ก เยาวชนและเกษตรกรจังหวัดน่านในอนาคต โดยคำนึงถึงบริบทของสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นเกษตรกรมีความมั่นคง ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิต

1.3 ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) พบว่า ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรให้ประสบความสำเร็จโดยทั่วไปนั้น จะเป็นรูปแบบผสมผสานปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนา และกระบวนการเรียนรู้จากแนวคิดพุทธินิยม พฤติกรรมนิยมและมนุษยนิยมเข้าด้วยกันโดย ระบบการพัฒนา ควรเน้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจอันแท้จริงที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมกับส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจหลักการของการพัฒนา ด้วยการให้รู้จักคิดวิเคราะห์และพัฒนาอย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและพัฒนาให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักการคิดวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ และตลอดจนต้องเน้นให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองในลักษณะของ Learning by Doing ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิต ของชุมชน

คนที่เกษตรกรอาศัยอยู่เพื่อนำไปสู่การสร้างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร นอกจากนี้ กลไกการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสำเร็จควรประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เป็น ตัวเกษตรกรโดยตรงซึ่งได้แก่ แรงบันดาลใจ กำลังใจ และความเชื่อมั่น ศรัทธา ในการที่จะยึดการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของตน ตลอดจนมีความคิด ความรู้ ความสามารถในการพัฒนางานด้านการเกษตร อีกปัจจัยหนึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งอาจเป็นจากสามีหรือภรรยา สมาชิกในครอบครัว ที่เล็งเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพทางการเกษตรเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดมีพลัง มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะร่วมมือกันต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การผลิตมีความยั่งยืนต่อไป นอกจากความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดแล้ว ยังขยายวงกว้างออกไปที่หน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง การมีเงินทุนสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการให้กู้ยืมเงินด้วยอัตราดอกเบี้ยราคาต่ำ สินเชื่อปลอดดอกเบี้ยในระยะเวลาหนึ่งหรือการพักชำระหนี้เดิมชั่วคราว ตลอดจน มีโครงสร้างพื้นฐานที่จะเอื้อให้เกิดความสะดวก ในการทำการเกษตร รวมถึงแหล่งความรู้ วิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยอันจะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการเกษตรที่ประสบความสำเร็จในอนาคต ซึ่งจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการพัฒนามนุษย์ด้านการเกษตร คณะผู้วิจัยจึงขอนำเสนอกระบวนการพัฒนามนุษย์ภาคการเกษตรที่เรียกว่า I CAN DO ดังนี้

ตอนที่ 2 การสร้างระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแรงงาน ภาคการเกษตร

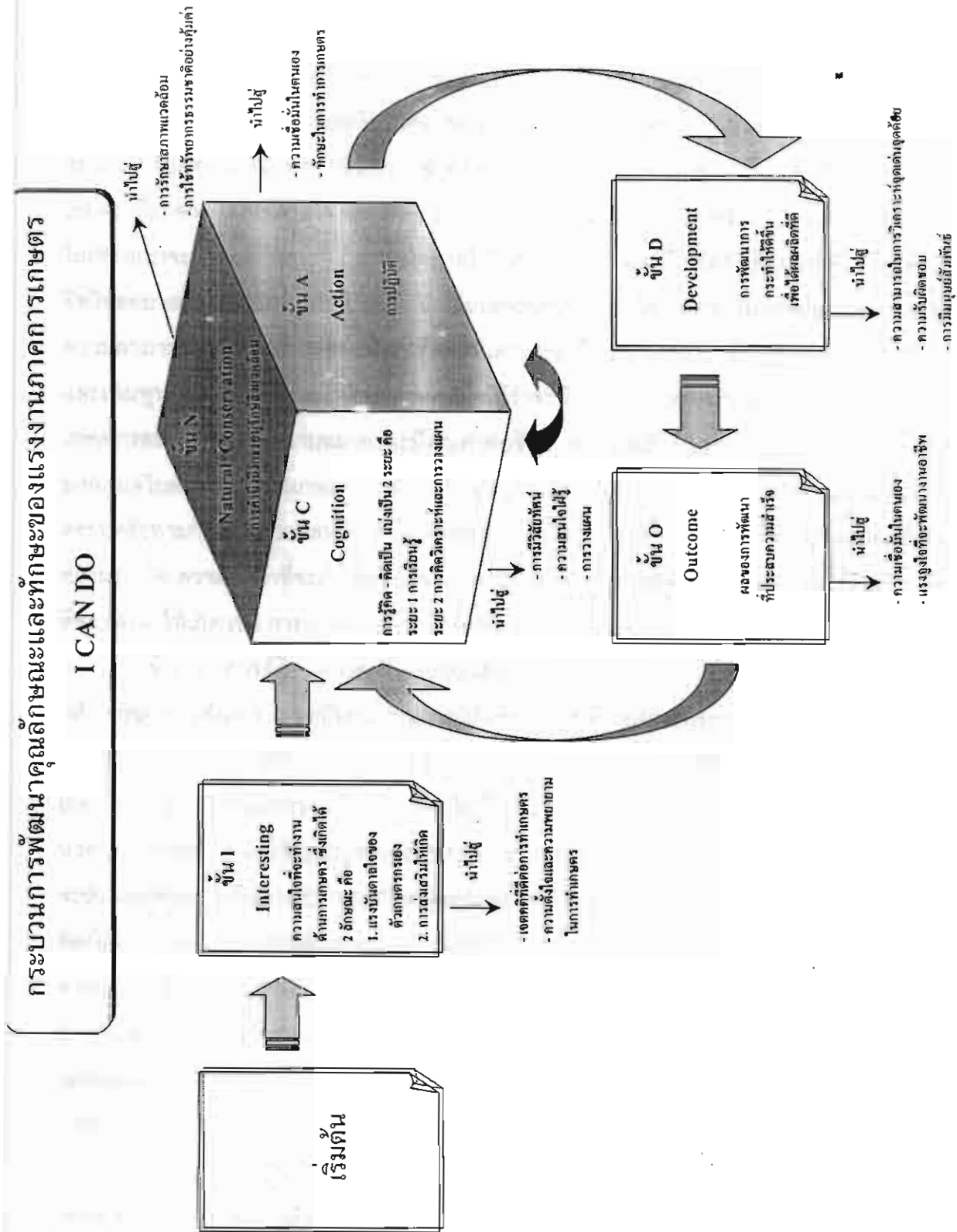
จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร พบว่า ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรให้ประสบความสำเร็จโดยทั่วไปนั้น จะเป็นรูปแบบผสมผสาน ปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนา และกระบวนการเรียนรู้จากแนวคิดพุทธินิยม พฤติกรรมนิยมและมนุษยนิยมเข้าด้วยกันโดยระบบการพัฒนานั้น ควรเน้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจอันแท้จริงที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมกับส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจหลักการของการพัฒนา ด้วยการให้รู้จักคิดวิเคราะห์และพัฒนาอย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมถึงการสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับชุมชนและพัฒนาให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักการคิดวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ และตลอดจนต้องเน้นให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองในลักษณะของ Learning by doing ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิต ของชุมชนที่เกษตรกรอาศัยอยู่ เพื่อนำไปสู่การสร้างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร นอกจากนี้ กลไกการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสำเร็จควรประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เป็นตัวเกษตรกรโดยตรงซึ่งได้แก่ แรงบันดาลใจ กำลังใจ และความเชื่อมั่น ศรัทธา ในการที่จะยึดการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของตน ตลอดจนมีความคิด ความรู้ ความสามารถในการพัฒนางานด้านการเกษตร อีกปัจจัยหนึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งอาจเป็นจากสามีหรือภรรยา สมาชิกในครอบครัว ที่เล็งเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพทางการเกษตรเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดมีพลัง มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะร่วมมือกันต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การผลิมีความยั่งยืนต่อไป¹ นอกจากนี้ความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดแล้ว ยังขยายวงกว้างออกไปที่หน่วยงานของภาครัฐ และ เอกชนที่เกี่ยวข้อง การมีเงินทุนสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการให้กู้ยืมเงินด้วยอัตราดอกเบี้ยราคาต่ำ สินเชื่อปลอดดอกเบี้ยในระยะเวลาหนึ่งหรือการพักชำระหนี้เดิมชั่วคราว ตลอดจน มีโครงสร้างพื้นฐานที่จะเอื้อให้เกิดความสะดวกในการทำเกษตร รวมถึงแหล่งความรู้ วิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยอันจะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการเกษตร ที่ประสบความสำเร็จในอนาคตประกอบกับแนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 – 2544) (กองฝึกอบรม กรมประมง : 2543) ที่กล่าวถึงหลักการพัฒนาไว้ 3 ประการคือ

1. การพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ “การพัฒนาคน โดยคน และเพื่อคน” ซึ่งหมายถึง การพัฒนาให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของคนเป็นลำดับแรก ไม่ได้พัฒนาให้เป็นคนเพียงปัจจัยการผลิตเท่านั้น

2. การพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการคือ การพัฒนาทุกส่วนไปพร้อมกัน โดยการพัฒนาแต่ละส่วนนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายร่วมกัน เช่น การพัฒนาคนจะต้องพัฒนาที่ตัวคนและพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวคนควบคู่ไปด้วยทั้งครอบครัว ชุมชน * สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเชื่อมโยง เกื้อกูลในทุกส่วนอย่างสมดุลเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

3. การพัฒนาโดยอาศัยการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาที่เน้นให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้กลไกต่าง ๆ ที่ประสานสอดคล้องกัน ในลักษณะหุ้นส่วนทั้งภาครัฐ และเอกชน ประชาชนในระดับต่าง ๆ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมการพัฒนา คือ ร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุง และร่วมในการติดตามประเมินผล

คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่ากระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรที่เรียกว่า I CAN DO สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตรได้ เพราะเป็นกระบวนการโดยทั่วไปที่ใช้ในการพัฒนานุคคล สิ่งสำคัญกิจกรรมที่ผู้พัฒนาจะนำมาใช้ซึ่งต้องเลือกใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและเหมาะสมกับผู้รับการพัฒนา มีรายละเอียดของการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะในแต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตร เป็นขั้นตอน "I CAN DO" ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้น 1 ความสนใจ (Interesting) เป็นขั้นเริ่มต้นของการพัฒนาซึ่งความสนใจอาจเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ ความสนใจที่เกิดขึ้นในตัวเกษตรกร จากผลการวิเคราะห์เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ จะเห็นว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะถ้าเกษตรกร มีความสนใจในการทำการเกษตร ที่มาจากแรงบันดาลใจ ซึ่งเปรียบเสมือนพลังผลักดัน ที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจของเกษตรกรเอง ให้ปรารถนาจะทำการเกษตร มีแรงจูงใจภายในในการกระทำ และมีเจตคติที่ดีต่อการทำการเกษตรจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกษตรกรมีความตั้งใจ มีความมุ่งมั่นและพยายามทุ่มเทความสามารถในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความปรารถนาที่จะศึกษาค้นคว้า อ่าน คิด และเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ และทักษะอยู่เสมอ แม้ว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เกษตรกรสนใจเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิต ต่อความรับผิดชอบครอบครัวของเขาเป็นอย่างมาก แต่ในความเป็นจริงเกษตรกรไม่ได้ทำเกษตรจากแรงบันดาลใจทุกคน บางคนทำเพราะเป็นอาชีพที่ครอบครัวทำมาก่อน ความสนใจ ความตั้งใจทำอาจมีไม่มากพอที่จะผลักดันให้ทำการเกษตรได้ประสบความสำเร็จ ความสนใจที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นลักษณะที่ 2 คือ การส่งเสริมให้เกิด โดยการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะพัฒนาให้เกิด เช่น การพาไปเยี่ยมชมฟาร์มของผู้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

ขั้น C การรู้คิด - คิดเป็น (Cognition) เป็นขั้นตอนที่จะทำให้เกษตรกร เกิดความเข้าใจหลักการของการพัฒนา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวของเกษตรกร โดยที่ภายในตัวบุคคลจะมีโครงสร้างทางปัญญาที่ทำหน้าที่รับความรู้ และจัดระบบความรู้ที่จะทำให้เกิดความหมายแก่ตัวเกษตรกร ดังนั้นระยะแรกของการรู้คิด-คิดเป็น จึงเป็นการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการแสวงหาคำตอบหรือทางออกให้กับปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกรแต่ละรายกำลังเผชิญอยู่ ทั้งยังเป็นปัจจัยที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาให้กับเกษตรกรรายนั้นด้วย ดังนั้น การพัฒนากลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ตามความถนัดและความสามารถ (รวมถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจการเมือง) ของสมาชิกในกลุ่มหรือในองค์กรเกษตรกร ทั้งนี้ จากการประมวลรูปแบบหรือแนวทางของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการใช้ในภาคตะวันออก เชียงเหนือ พบว่า มีรูปแบบหรือแนวทางของกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจอยู่ 10 รูปแบบ ดังต่อไปนี้ (ธัญวาท จิตต์สงวน : 2543)

1. เรียนรู้จากชีวิตคือการทบทวนว่าในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ตนเองและชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะปัจจัยใด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลอย่างไร ต่อชีวิตและชุมชน และอะไรจะเป็นบทเรียนสำหรับการดำเนินชีวิตต่อไป

2. เรียนรู้จากอดีต คือ การย้อนทบทวนดูว่าในอดีต บรรพบุรุษและชุมชนของตนเองอาศัยอยู่ได้อย่างไร พึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไร อะไรคือแนวคิดของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ในปัจจุบัน

3. เรียนรู้จากสถานการณ์ปัจจุบัน คือ การทบทวนดูปัญหาและโครงสร้างของปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนแนวทางออกที่มีอยู่ ทั้งแนวทางเดิมและแนวทางที่จะมีขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต หรือใช้เป็นแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น

4. เรียนรู้จากธรรมชาติ คือ การนำความรู้และหลักของธรรมชาติที่มีอยู่มาปรับใช้และการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยเน้นความหลากหลาย ความสมดุล และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

5. เรียนรู้จากธรรมชาติ คือ การนำหลักธรรมชาติของศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นหลักปฏิบัติ ในการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะหลักการการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

6. เรียนรู้จากเพื่อนร่วมแนวทาง คือ การศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนของผู้ที่พัฒนาการเกษตรเช่นเดียวกัน โดยอาจเป็นผู้ที่ดำเนินการในรูปแบบหรือลักษณะที่แตกต่างกันไป รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางและเทคนิคในการจัดการไร่นา ตามวิถีการผลิตของเกษตรกรผู้อื่น ผ่านทางการศึกษาดูงานและการประชุมแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มหรือเครือข่าย

7. เรียนรู้จากวิชาการ คือ การเรียนรู้จากสื่อของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง อันเป็นส่วนที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาการเกษตรให้ดีขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการประสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่

8. เรียนรู้จากการทำงาน คือ การศึกษาและสรุปบทเรียนจากการทดลองและการปฏิบัติด้วยตนเองในการพัฒนาการเกษตรและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งอาจได้รับคำแนะนำหรือแรงบันดาลใจมาจากการเรียนรู้ตามกระบวนการข้างต้น ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะทำให้เกษตรกรสามารถประมวลและประเมินความรู้ที่ตนได้รับมา และพัฒนาการจัดการไร่นาตามแนวเกษตรให้ดีขึ้นได้ต่อไป

9. เรียนรู้จากการวิจัย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ได้จากวิชาการ จากการทำงานและจากการแลกเปลี่ยน มาบันทึก ทดลอง และทำการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ จนได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเกษตรได้ต่อไป ทั้งนี้การวิจัยจะต้องเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมคือ เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้ามาเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยด้วย

10. เรียนรู้จากอนาคต คือ การประเมินและสังเคราะห์ภาพแห่งความเปลี่ยนแปลง รวมถึงการกำหนดทิศทางและอนาคตที่ตนเองอยากให้เป็น (บางครั้งเรียกว่า ภาพฝัน หรือวิสัยทัศน์) และแนวทางที่จะทำให้ตนเองได้เป็นไปหรือพัฒนาตามทิศทางนั้น

จากรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 10 รูปแบบที่มีอยู่นี้ จากการศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรแต่ละแห่งมักจะเลือกใช้รูปแบบที่มีอยู่เกือบทุกรูปแบบ เพื่อมาเป็นแนวทางในการเรียนรู้ของกลุ่มตนเอง เพียงแต่ว่า แต่ละกลุ่มอาจเน้นรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันหรือมีความยืดหยุ่นในการเลือกใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรจึงจำเป็นที่จะต้องเลือกรูปแบบการเรียนรู้ที่มีอยู่มาปรับใช้ตามความเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถพื้นฐานของสมาชิก รวมถึงเงื่อนไขเวลา และสภาพการณ์หรือปัญหาที่ตนเองกำลังประสบอยู่ ระยะที่ 2 จะต้องทำให้เกษตรกร รู้จักคิด วิเคราะห์ถึงสิ่งที่ต้องการทำด้วยตนเอง รู้จักวางแผนการดำเนินงาน จัดการกับสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจที่จะกระทำ มองเห็นความสัมพันธ์และเห็นแนวทางว่าจะดำเนินการอะไร ดำเนินการอย่างไร จึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จ ยกตัวอย่างเช่น หากเกษตรกรต้องการจะพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร อาจจะเริ่มจากการรวมกลุ่มให้พวกเขาร่วมกันคิด โดยใช้กระบวนการกลุ่มและข้อมูลจากเครือข่ายของชุมชนที่ร่วมมือร่วมใจกันคิดแก้ปัญหา มองความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ความรู้ความสามารถที่เป็นพื้นฐานของเกษตรกรและกิจกรรม การดำเนินการว่าจะทำกันอย่างไร ซึ่งขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดคุณลักษณะสำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ความสนใจ ใฝ่รู้ การมีวิสัยทัศน์ ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความสามัคคี และความเป็นผู้นำ

ขั้น A การปฏิบัติจริง (Action) เป็นขั้นตอนที่เน้นความสำคัญของตัวเกษตรกร ที่จะต้องทำได้ เกษตรกรเป็นวิชาทักษะ ดังนั้น ถ้าต้องการให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกษตรกรจึงต้องปฏิบัติจริงหรือใช้วิธีการ Learning by doing ซึ่งจะทำให้เกษตรกรได้รับประสบการณ์ตรง นับว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทักษะเป็นความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ การได้ลงมือปฏิบัติจึงทำให้เกษตรกรเกิดความชำนาญ ทำได้ถูกต้อง ซึ่งการเรียนรู้ที่จะเกิดทักษะ อาจจะเริ่มจากการอธิบาย และสาธิต ให้เกิดความเข้าใจก่อนแล้วจึงลงมือทำตามขั้นตอนการสาธิต ซึ่งขั้นตอนนี้จะก่อให้เกิดคุณลักษณะ ที่สำคัญคือ ความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การมีความเพียรพยายามมากขึ้น มีใจรักในงานที่ทำมากขึ้น

นอกจากนี้การได้ปฏิบัติจริง นอกจากจะเป็นการฝึกฝนความขยัน อดทน แล้วเมื่อเกิดปัญหา ในการทำงาน เกษตรกรก็ต้องพิจารณาแก้ไข ทำให้ต้องแสวงหาความรู้หรือเทคโนโลยีมาช่วย จึงเป็นการพัฒนาความสนใจใฝ่รู้ และการก้าวกับเทคโนโลยีไปพร้อมกันด้วย

ขั้น N การอนุรักษ์ธรรมชาติ (Natural Conservation) เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นควบคู่กับ ขั้นตอนการรู้คิด-คิดเป็น และการปฏิบัติจริงซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศคงอยู่กับเราไปได้ยาวนานแสนนาน เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่มากเท่าที่ควร ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างมาก ดังนั้น จึงต้องร่วมกันสร้างจิตสำนึกและการไม่เห็นแก่ตัวในการวางแผนจัดการใด ๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรที่จะนำไปสู่การรักษาสมดุล

ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยให้เกษตรกรสำนึกเสมอว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบนิเวศทั้งหมดเท่านั้น และเกษตรกรก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่อาศัยอยู่เช่นกัน

ขั้น D การพัฒนาปรับปรุง (Development) เป็นขั้นตอนสำคัญที่เกิดขึ้นหลังจากที่เกษตรกรได้ลงมือทดลองปฏิบัติจริงตามขั้นที่ 3 แล้วขั้นตอนนี้จะช่วยให้เกษตรกรได้รู้จักร่วมมือกับเครือข่ายในการสร้างระบบประเมินผลและการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มเครือข่ายในการที่จะประเมินถึงผลได้ผลเสียที่เกิดขึ้น และรู้จักนำความรู้ด้านการเกษตรที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันระหว่างเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชนและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของภาครัฐ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์อันหลากหลายที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนา วิธีการทำเกษตร ที่มีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มวนกลับไปสู่ขั้นตอนการพัฒนาขั้นการรู้คิด-คิดเป็น ข้าแล้วข้าเล่า จนกระทั่งส่งผลให้เกษตรกรประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทางการเกษตรจนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ทักษะการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของการทำงาน การมีมนุษยสัมพันธ์ ความสามัคคี และความรับผิดชอบในการทำงานของตนเองและงานที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่น

ขั้น O ผลที่ได้ (Outcome) เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรที่คาดว่า เมื่อได้มีการพัฒนาตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นความสนใจถึงขั้นการพัฒนาปรับปรุง แล้วเกษตรกรจะมีคุณลักษณะและทักษะตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งผลที่ได้จะก่อให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญคือ ความเชื่อมั่นในตนเอง และรับรู้ถึงความสามารถของตนเองในการที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร นอกจากนี้ผลของความความสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรมีกำลังใจ ที่จะคิดพัฒนา และดำเนินงานด้านการเกษตรให้ดียิ่งต่อไปในอนาคต

ในการพัฒนาจะเริ่มตั้งแต่ขั้นใดก็ได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามการปรึกษาหารือร่วมกันของสมาชิกกลุ่มในการที่จะคิดวิเคราะห์ว่าอะไรคือเป้าหมายที่ต้องการและสมาชิกกลุ่มมีศักยภาพและความพร้อมในขั้นตอนใดบ้าง ยังขาดขั้นตอนใดที่จะเสริมให้การพัฒนาบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ ผู้พัฒนาเป็นผู้ประสานงานเท่านั้น มิใช่ผู้จัดการที่จะทำในสิ่งที่ตนต้องการ ทุกอย่างขึ้นกับผู้รับการพัฒนามีความต้องการอะไรเป็นสำคัญ กิจกรรมเวทีชาวบ้าน จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจที่จะนำมาใช้เพื่อการเข้าใจความต้องการของผู้รับการพัฒนา

ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการพัฒนา "I CAN DO" สู่การปฏิบัติ

ในการนำกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตรไปสู่การปฏิบัติ จะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ตัวผู้รับการพัฒนา ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา อาจพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ระดับความรู้ความสามารถทางการเกษตร เนื่องจากระดับความรู้และความสามารถของผู้รับการพัฒนาในเรื่องการเกษตรอาจแตกต่างกัน วิธีการพัฒนาจึงต้องปรับให้เหมาะสม เช่น ผู้ที่เริ่มต้นเป็นเกษตรกร ผู้พัฒนาจะต้องให้พื้นฐานความรู้ทางการเกษตรมากกว่า และให้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าเพื่อให้ความรู้และฝึกฝนทักษะเฉพาะของการเกษตร ขณะที่ผู้เป็นเกษตรกรมานานแล้วอาจต้องให้เทคนิควิธี ความรู้ใหม่ ๆ และเทคโนโลยีเพื่อการปรับปรุงงานของตนให้ดีขึ้น

1.2 ระดับพัฒนาการทางการรู้คิดและแบบการเรียนรู้ ผู้รับการพัฒนาที่อายุน้อย เช่น ในระดับประถมศึกษา ระดับการรู้คิดจะยังต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาช่วย ขณะที่ผู้ใหญ่จะมีความสามารถในการคิดเชิงนามธรรมมากกว่า ดังนั้นในขั้นตอนของการรู้คิด-คิดเป็น สำหรับผู้รับการพัฒนาอายุน้อยจึงต้องมีสื่อ อุปกรณ์ช่วยสอน เพื่อประกอบความเข้าใจและดึงดูดความสนใจมากกว่าผู้รับการพัฒนาที่เป็นผู้ใหญ่ นอกจากนี้แบบหรือวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคนก็อาจแตกต่างกัน บางคนอาจต้องการตัวอย่างหลายตัวอย่าง แล้วจึงลงสรุป จะทำให้เข้าใจ ขณะที่บางคนต้องการความเป็นมาในลักษณะกว้าง แล้วจึงแคบเฉพาะหรือบางคนชอบค้นคว้าจากเอกสาร แต่บางคนก็สนใจหาความรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ ผู้พัฒนาจึงต้องปรับวิธีการพัฒนาให้คำนึงถึงปัจจัยด้านนี้ด้วย

1.3 ระดับความสนใจ ผู้ที่เข้ารับการพัฒนามีระดับความสนใจงานทางการเกษตรแตกต่างกัน บางคนมีความสนใจการเกษตรอย่างแท้จริง บางคนสนใจเพราะเห็นว่าการเกษตรชนิดนั้นสร้างรายได้ดี และบางคนก็มีความสนใจในงานเกษตรน้อยมาก หน้าที่สำคัญของผู้พัฒนาคือการกระตุ้นความสนใจ สร้างฉันทะความพึงพอใจ หรือมีใจรักในงานการเกษตร ไม่ให้มุ่งทำการเกษตรเพราะสิ่งดึงดูดใจจากภายนอก เช่น รายได้แต่เพียงอย่างเดียว ผู้พัฒนาต้องชักจูงด้วยเทคนิคที่แตกต่างกันไปตามระดับความสนใจ ตั้งแต่การชักจูงด้วยคำพูด ด้วยการยกกรณีตัวอย่าง ด้วยพาไปสัมผัสกับตัวอย่างจริง หรือด้วยการให้บุคคลสำคัญมาชักจูง เพื่อให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของงานการเกษตรอย่างแท้จริง

1.4 ความแตกต่างในเรื่องบุคลิกภาพ ผู้รับการพัฒนามีความแตกต่างกันในด้านลักษณะนิสัย บางคนจะกล้าแสดงตัว ชอบอยู่กับกลุ่มคน บางคนไม่ชอบแสดงตัว บางคนมีความคิดสร้างสรรค์สูง วิธีการพัฒนาที่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องนี้ จะทำให้ผู้รับการพัฒนาเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข และช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นด้วย

1.5 ความพร้อมด้านต่าง ๆ ของผู้รับการพัฒนา เนื่องจากความพร้อมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง อาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับพัฒนาการ ความรู้ ความสนใจของผู้เรียน ไปจนถึงความพร้อมด้านทรัพยากรของผู้รับการพัฒนา ผู้เขียนจึงแยกความพร้อม 3 ประการแรกไปกล่าวโดยเฉพาะ และในด้านนี้จะคำนึงถึงความพร้อมทางทรัพยากรที่เป็นเรื่องทางการสนับสนุนจากครอบครัวและทรัพยากรต่าง ๆ เช่น รายได้ การมีที่ดินเป็นของตนเองหรือไม่ เป็นต้น ความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะสามารถเป็นสิ่งที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้ ผู้พัฒนาต้องเข้าใจผู้รับการพัฒนาแต่ละคน และต้อง

ปรับวิธีการเพื่อให้ส่งเสริมผู้รับการพัฒนามากที่สุด อาจต้องมีการให้การศึกษาเป็นรายบุคคลด้วย หรือช่วยเหลือหาแหล่งทรัพยากรอื่น ๆ มาช่วย เช่น ทุน อุปกรณ์ หรือโอกาสการได้เข้ารับการอบรมเพิ่มเติม เป็นต้น

แม้ว่าในการคำนึงถึงตัวผู้รับการพัฒนา จะต้องมองเขาในลักษณะเป็นบุคคลคนหนึ่ง เป็นลักษณะภาพรวม ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่มีทั้งความเหมือนและความต่างจากบุคคลอื่น แต่การได้ยกประเด็นเฉพาะต่าง ๆ ขึ้นมา ก็เพื่อให้ผู้พัฒนาไม่ละเลยเรื่องสำคัญ ที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้รับการพัฒนาด้วย

2. บริบทของการพัฒนา บริบทในที่นี้หมายถึง สภาพการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของการพัฒนา บริบทที่ควรต้องคำนึงถึงได้แก่

2.1 ทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนา ซึ่งได้แก่ แหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และแหล่งความรู้ ผู้พัฒนาควรได้คำนึงถึงและจัดหาทรัพยากรที่จะช่วยการพัฒนาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศ และองค์กรเอกชน (NGO) ซึ่งอาจหาความรู้เหล่านี้ได้จาก สถาบันทรัพยากรธรรมชาติ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส) ชมรมชักแม่น้ำ เป็นต้น

2.2 ภูมิประเทศ การพัฒนาควรคำนึงถึงภูมิประเทศที่เกษตรกรผู้รับการพัฒนาประกอบอาชีพด้วย ถ้าเกษตรกรอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นภูเขา ก็ต้องมีวิธีการเฉพาะในการเพาะปลูก เช่น ต้องรู้วิธีการเพาะปลูกแบบขั้นบันได รู้วิธีการเก็บกักน้ำ และรู้ว่าพืชหรือสัตว์ที่เหมาะสมกับภูมิประเทศแบบนั้นได้แก่ อะไรบ้าง การประกอบอาชีพที่ไม่สอดคล้องกับภูมิประเทศและภูมิอากาศก็ทำให้ประสบความสำเร็จได้ยาก หรืออาจต้องมีเทคนิควิธีที่จะใช้ประโยชน์จากภูมิประเทศหรือภูมิอากาศแบบนั้นได้

2.3 วิธีการดำเนินชีวิต ในการพัฒนายังต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิตของผู้รับการพัฒนาด้วยว่า มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาดั้งเดิม และการดำเนินชีวิตอย่างไร ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านหนึ่งอาจมีภูมิปัญญาดั้งเดิมในการแกะสลักไม้ แต่ผู้พัฒนาอาจปรารถนาดีที่จะให้เกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ด้วยเห็นว่ารวยได้ดี จึงสนับสนุนให้ทำ แต่เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ที่เกษตรกรไม่มีความชำนาญ จึงทำให้การส่งเสริมนั้นอาจไม่สำเร็จได้ นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จจะต้องคำนึงถึงเรื่องวิถีชีวิตของผู้รับการพัฒนาด้วย

3. ตัวผู้ให้การพัฒนาหรือผู้ถ่ายทอด สิ่งที่ต้องคำนึงถึง เกี่ยวกับตัวผู้ให้การพัฒนา ได้แก่

3.1 ความรู้ ความชำนาญของผู้ให้การพัฒนาต้องแสวงหาความรู้อยู่เสมอเพื่อจะได้มีความรู้ที่ทันสมัยมาถ่ายทอด และควรเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำเกษตรแบบนั้นมาบ้าง เพราะผู้ที่ปฏิบัติจริงจะเป็นผู้ที่ทราบถึงอุปสรรค ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในแต่ละขั้นตอนและทราบแนวทางแก้ไข

3.2 วิธีการถ่ายทอด ให้การพัฒนาต้องศึกษาถึงวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลาย เพื่อสามารถปรับให้เหมาะกับผู้รับการพัฒนาและเหมาะสมกับบริบทด้วย ถึงแม้ให้การพัฒนาจะมีความรู้ดี แต่ถ้าไม่มีวิธีการถ่ายทอดที่ดี ก็ไม่สามารถพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรได้ วิธีการถ่ายทอดที่สำคัญต้องมุ่งให้ผู้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหมายถึงการคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้รับการพัฒนาตามที่กล่าวมาแล้ว การให้ผู้รับการพัฒนาได้แสดงความคิดริเริ่ม ได้กำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการจะพัฒนา โดยผู้ให้การพัฒนาเป็นผู้อำนวยความสะดวกแต่ในบางกรณีผู้ให้พัฒนาก็อาจต้องเป็นผู้ริเริ่ม ชี้นำกิจกรรมได้ ทั้งนี้ต้องให้มีลักษณะผสมผสานในสัดส่วนที่เหมาะสมกับผู้รับการพัฒนาด้วย

3.3 คุณลักษณะของผู้ถ่ายทอด เนื่องจากผู้ให้การพัฒนาจะต้องเป็นผู้ส่งเสริม ชี้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้รับการพัฒนา ผู้ให้การพัฒนาจึงต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้วย เช่น เป็นคนขยัน อดทน รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ เป็นต้น

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแรงงานภาคการเกษตรของจังหวัดน่านจะประสบความสำเร็จด้วยดี ก็โดยที่ต้องอาศัยระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงหลาย ๆ ปัจจัยที่กล่าวมา

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2540). แผนพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2540 – 2544. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (ม.ป.ป.). แผนแม่บทชุมชนจังหวัดน่านโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2540). ตัวเลขประชากรและกำลังแรงงาน. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน. (2542). ทฤษฎีใหม่ในหลวงชีวิตที่พอเพียงต่อการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมอาชีวศึกษา. (2541). รายงานการติดตามและประเมินผลโครงการปฏิรูปการศึกษา “เกษตรเพื่อชีวิต” กรุงเทพฯ : งานวิจัยการศึกษา ฝ่ายวิจัยการศึกษาและส่งเสริม สิ่งแวดล้อม ศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา.
- กองฝึกอบรม กรมประมง. (2543). แผนปฏิบัติงานการจัดฝึกอบรมเกษตรกรประจำปี งบประมาณ 2544. กรุงเทพฯ : กองฝึกอบรม กรมประมง.
- ณรงค์ คงมาก. (2539). 20 ประสพการณ์เกษตรผสมผสานภาคเหนือ. กรุงเทพฯ มูลนิธินิทัศน์แสงอรุณ
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538) ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ทรงชัย ตียนานนท์. (2542). การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2542). เกษตรกรคนเก่ง เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กองประชาสัมพันธ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- _____. (2543). เกษตรกรคนเก่ง เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กองประชาสัมพันธ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- ธำมา จิตต์สงวน และคณะ. (2543). แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ เกษตรและทรัพยากร. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ธันวาคม จิตต์สงวน และคณะ. (2543). **แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีภาคเหนือ**. รายงานการวิจัยฉบับสุดท้าย. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2529). **การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต.
- บำรุง กลัดเจริญ. (2528). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. พิษณุโลก : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- ประภาพรรณ เข้มสุภาชาติ. (2536). "แนวคิดการเรียนรู้กับการเรียนการสอน" ใน **แนวการศึกษาชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและวิทยวิธีทางการสอน หน่วยที่ 4**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พดิน แดงจวง. (2537). **จิตวิทยาประยุกต์ในการศึกษานอกระบบ**. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฉบับปรับปรุง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2541). **การศึกษาแนวทางการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในภาคเกษตรกรรม**. รายงานการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- "มะม่วงพันธุ์พิลึก" **ไทยรัฐ** วันศุกร์ที่ 12 ตุลาคม 2544. หน้า 19.
- รัตนา ต้นบุญเด็ก. (2531). **การศึกษากับปรัชญา**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เรวัฒน์ สุธรรม. (2537). **รายงานการประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- วรพจน์ บุตรพลอย และคณะ. (2541). **76 จังหวัดในเมืองไทย โดย "ดารุณีย์"** นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.
- สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อักษรพิทยา.
- สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน. (2542). **ข้อมูลอาชีพด้านการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร สำหรับโครงการพัฒนาอาชีพเยาวชนเกษตรภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ : สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทยภาคตะวันออก**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.**

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

_____. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

_____. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทย ภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2543). **แนวโน้มคนไทยเมินอาชีพเกษตรกรรม ข้าวสาร**
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 41(432) เมษายน – มิถุนายน 15

สำนักงานจังหวัดน่าน ฝ่ายนโยบายและแผน. (2545). **แผนพัฒนาจังหวัดประจำปี 2544 จังหวัด**
น่าน. น่าน สำนักงานฯ.

สุรางค์ ไคว่ตระกูล. (2533). **จิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสงรุ่ง ผ่องใส และคณะ. (2541). **ประเทศไทย 75 จังหวัดและกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ : ต้น
อ้อ ๑๙๙๙ จำกัด.

ไฉกี ทุมลา. "เพาะพันธุ์ปลาสวยงามขายเป็นทุนการศึกษาของ น.ศ.ม.นเรศวร," ข่าวสด. วันพฤหัสบดีที่ 11
ตุลาคม 2544 หน้า 29.

หอการค้าจังหวัดน่าน. (2544). **ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาเศรษฐกิจของจังหวัดน่านด้านการค้า**
ชายแดน การท่องเที่ยว และการเกษตร. กรุงเทพฯ : หอการค้าจังหวัดน่าน.

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2534). **การศึกษางานอาชีพเกษตร**
กรรมเพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษาเกษตร (ปีการศึกษา 2534). กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและ
พัฒนาอาชีวศึกษา 5 ประเภทวิชาเกษตรกรรม หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2542). **เกณฑ์และเครื่องมือประเมินมาตรฐานวิชาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธ**
ศักราช 2538 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2541) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรและ
เทคโนโลยี พืชศาสตร์ สัตวศาสตร์ อุตสาหกรรมเกษตร เทคโนโลยีและการจัดการ.
กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **คู่มือการใช้เกณฑ์และเครื่องมือ**
ประเมินมาตรฐานวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 (เพิ่มเติม
พ.ศ. 2541) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรและเทคโนโลยี. กรุงเทพฯ : หน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

อรัญ สิงห์คำ. (2542). **การเกษตรแบบผสมผสาน.** กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา 5
หน่วยศึกษานิเทศก์. กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2543). **เทคโนโลยีชาวบ้าน.** กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา 5 หน่วยศึกษานิ
เทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

อังคณา สุปรียศิลป์. (2540). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุปทานและอุปสงค์ของแรงงานการเกษตร
ในจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร).**
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

URL <http://www.educ/lifeskills/viewlife>

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบประเมินเอกสาร/บทสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์รอบแรกของคู่มือเล่ม 3

วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์รอบแรกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ในการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกครั้งต่อไปของแต่ละกลุ่ม

กลุ่มเกษตร (กลุ่มปศุสัตว์ กลุ่มประมง กลุ่มพืชผล กลุ่มแปรรูปสินค้า)

1.ขอให้ท่านแนะนำว่าเกษตรกรด้าน.....
ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพหรือเป็นที่ยอมรับในจังหวัดน่านมีใครบ้าง

.....
.....

ทำไมท่านจึงคิดว่าบุคคลที่ท่านเสนอเป็นผู้ประสบความสำเร็จ.....

.....
.....

2.ท่านทำการเกษตร แบบใด.... ..

.....
.....

3.ท่านรับข้อมูลหรือติดตาม ข่าวการเกษตร จากแหล่งใดบ้าง (บอกชื่อรายการหรือชื่อคอลัมน์ที่อ่าน/ฟัง/ชมด้วย).....

.....

กลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับสูง

1. ในการศึกษาของคณะทำงานครั้งนี้จะมีความชัดเจนมากขึ้นถ้าได้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและแผนพัฒนาจังหวัดกรุณาให้คำแนะนำ หรือมอบเอกสาร

.....
.....

2. ขอให้ท่านแนะนำว่าเกษตรกรด้าน.....

ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพหรือเป็นที่ยอมรับในจังหวัดน่านมีใครบ้าง

.....

.....

ทำไมท่านจึงคิดว่าบุคคลที่ท่านเสนอเป็นผู้ประสบความสำเร็จ.....

.....

.....

.....

กลุ่มครู /อาจารย์

1. ท่านคิดว่าคุณลักษณะและทักษะในการทำงานด้านการเกษตรอะไรบ้าง ที่ควรเน้นให้
เกิดกับเด็ก

.....

.....

.....

2. ท่านมีแนวทางในการฝึก หรือการสอนเกษตรอย่างไร

.....

.....

.....

3. ให้กลุ่มแนะนำครูที่มีวิธีสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่เป็นที่ยอมรับของครู
หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

ทำไมท่านจึงคิดว่าบุคคลที่ท่านเสนอเป็นที่ยอมรับ

.....

.....

- หมายเหตุ ถามศึกษานิเทศก์ของจังหวัดน่านเพิ่มเติมในข้อ 3

กลุ่มสื่อมวลชน

1. สื่อที่ท่านทำมีรายการอะไรบ้างที่เกี่ยวกับ การเกษตร

.....

.....

2. ท่านจัดทำรายการใด

.....

3. รายการเกษตรในสื่อที่ท่านทำมีรายการใดที่ได้รับความนิยม

.....

4. ท่านทราบได้อย่างไร.....

.....

5. ท่านคิดว่ารายการเกี่ยวกับการเกษตรของสื่ออื่นที่ได้รับความนิยมมีอะไรบ้าง

(บอกชื่อรายการและสื่อ)

.....

กลุ่มองค์กรเอกชน (NGO)

1. ท่านมีบทบาท เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรอย่างไรบ้าง.....

.....

2.ท่านดำเนินการในหมู่บ้านใดบ้าง

3.หมู่บ้านใดที่ท่านดำเนินการสนับสนุน แล้วประสบความสำเร็จ.....

เพราะเหตุใด.....

4.มีองค์กรเอกชน (NGO) กลุ่มอื่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตรหรือไม่

กลุ่มใดบ้าง.....

.....

ทำเกี่ยวกับอะไร

ทำในหมู่บ้านใดบ้าง

ผู้บันทึก

วันที่

เวลา ถึงเวลา

แบบสัมภาษณ์รอบที่2 คู่มือเล่ม 1-3 (เกษตรกรที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์ขึ้นนี้)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี

ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....

ชื่อตำบลที่ทำผลิตภัณฑ์.....อำเภอ.....

ชื่อผลิตภัณฑ์

1. คนที่ทำผลิตภัณฑ์นี้ได้ประสบความสำเร็จจะต้องมีลักษณะนิสัยอย่างไร

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

2. คนที่ทำผลิตภัณฑ์นี้จะต้องมีความรู้ ความสามารถ หรือเชี่ยวชาญในเรื่องอะไรบ้าง

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

3. ท่านได้รับความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์จากใคร

.....

เขาให้ความรู้แก่ท่านด้วยวิธีการอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยหรือไม่

..... ใช่

..... ไม่ใช่

ถ้าใช่ท่านเรียนรู้ด้วยวิธีใด

.....

.....

.....

.....

ผู้บันทึก.....

วันที่.....

เวลา..... ถึงเวลา.....

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มครู / อาจารย์

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของทุกท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มครู / อาจารย์ รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อผู้ตอบ วันที่.....ตุลาคม 2544

สถานที่ทำงาน

.....สังกัด

โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

1. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่าน ต้องมีคุณลักษณะที่เด่นอะไรบ้าง
 เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

2. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญอะไรบ้าง
 เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

3. ท่านคิดว่าคุณลักษณะสำคัญที่ควรสร้างเสริมแก่นักเรียนเพื่อเป็นฐานของการเป็นเกษตรกรที่มี
 คุณภาพมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

4. ท่านคิดว่าทักษะหรือความชำนาญ ที่ควรสร้างเสริมแก่นักเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานของการเป็น
เกษตรกรที่มีคุณภาพมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

2

5. ท่านเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรในโรงเรียนของท่านในลักษณะใดบ้าง
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] เป็นผู้สอนวิชาเกษตรโดยตรง โปรดระบุประเภทของการเกษตร

[] สอนวิชาอื่นและมีการบูรณาการวิชาที่สอนเข้ากับวิชาการเกษตร โปรดระบุวิชาที่สอน

[] รับผิดชอบโครงการของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โปรดระบุชื่อโครงการ

[] อื่น ๆ โปรดระบุ

6. ในการสอนหรือฝึกปฏิบัติตามโครงการ (ตามที่ท่านตอบในข้อ 5) ท่านมีวิธีการอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....

และท่านคิดว่าวิธีใดที่ทำให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดีที่สุด

เพราะเหตุใด

กรุณาอธิบายรายละเอียดของวิธีการตามที่ท่านระบุไว้อย่างละเอียด

.....
.....
.....
.....
.....

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มวิทยากรอบรมทางการเกษตร

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของทุกท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มวิทยากรอบรมทางการเกษตร รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3) -

ชื่อผู้ตอบ วันที่ ตุลาคม 2544
สถานที่ทำงาน
..... สังกัด
โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

1. ท่านทำงานเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมกลุ่มไหน (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] พืชผล พื้นที่รับผิดชอบ
- [] ปศุสัตว์ พื้นที่รับผิดชอบ
- [] ประมง พื้นที่รับผิดชอบ
- [] การแปรรูป พื้นที่รับผิดชอบ

2. ท่านคิดว่าเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่านต้องมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

3. ท่านคิดว่าเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

4. ท่านคิดว่าเกษตรกรรมใหม่ที่มีคุณภาพควรมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

2

5. ท่านคิดว่า ทักษะหรือความชำนาญ อะไรบ้างที่มีความจำเป็นสำหรับเกษตรกรไทยในอนาคต เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

6. ในงานที่ท่านรับผิดชอบมีการสนับสนุนให้ เกษตรกร ในจังหวัดน่าน ได้มีการพัฒนาคุณภาพหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี ถ้ามีได้แก่อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] ให้ความรู้

[] ให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษา

[] ให้ทุน

[] ให้พันธุ์พืช, สัตว์

[] อื่น ๆ โปรดระบุ

7. ท่านมีวิธีการ ให้ความรู้ กับเกษตรกรในจังหวัดน่านอย่างไรบ้าง (โปรดตอบอย่างละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. ท่านทราบได้อย่างไรว่าวิธีการที่ท่านทำไปนั้นได้ผล

.....

.....

.....

.....

.....

3

9. ท่านมีโอกาสได้ติดตามผลการให้ความรู้กับเกษตรกรหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี

ถ้ามี ท่านทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

10. ในกรณีที่เกษตรกรได้ดำเนินการตามที่ท่านให้ความรู้แล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ท่านมีวิธีการแก้ไขหรือพัฒนาให้เขาประสบความสำเร็จได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

11. ท่านพบอุปสรรคอะไรบ้างในการพัฒนาเกษตรกร

.....

.....

.....

.....

และท่านได้ดำเนินการแก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

-- ขอขอบคุณในความร่วมมือ --

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มองค์กรเอกชนหรือ NGO

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของทุกท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มองค์กรเอกชนหรือ NGO รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อผู้ตอบ วันที่ ตุลาคม 2544
สถานที่ทำงาน
..... สังกัด
โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

1. ท่านทำงานเกี่ยวข้องกับเกษตรกรกลุ่มไหน (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] พืชผล พื้นที่รับผิดชอบ
- [] ปศุสัตว์ พื้นที่รับผิดชอบ
- [] ประมง พื้นที่รับผิดชอบ
- [] การแปรรูป พื้นที่รับผิดชอบ

2. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่านต้องมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

3. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

4. ท่านคิดว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพควรมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

2

- [illegible]

3

8. ท่านทราบได้อย่างไรว่าวิธีการที่ท่านทำไปนั้นได้ผล

.....

.....

.....

.....

.....

9. ท่านมีโอกาสได้ติดตามผลการส่งเสริมเกษตรกรหรือไม่

[] ไม่มี

[] มี

ถ้ามี ท่านทำอย่างไร

.....

10. ในกรณีที่เกษตรกรได้ดำเนินการตามที่ท่านส่งเสริมแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ท่านมีวิธีแก้ไขหรือพัฒนาให้เขาประสบความสำเร็จได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

11. ท่านพบอุปสรรคอะไรบ้างในการพัฒนาเกษตรกร

.....

.....

.....

และท่านได้ดำเนินการแก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- ขอขอบคุณในความร่วมมือ -

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มสื่อมวลชน

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุष्ฎิ โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มสื่อมวลชน รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อผู้ตอบ วันที่ ตุลาคม 2544

ประเภทของสื่อที่ท่านรับผิดชอบ ได้แก่

[] วิทยุ ชื่อสถานีวิทยุ คลื่น

ชื่อรายการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เวลาที่ออก

[] หนังสือพิมพ์ ชื่อหนังสือพิมพ์

ชื่อคอลัมน์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

.....

[] อื่น ๆ โปรดระบุ

.....

1. ท่านคิดว่า เกษตรกร ที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่าน ต้องมี คุณลักษณะเด่น อะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

2. ท่านคิดว่า เกษตรกร ที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัย ทักษะหรือความชำนาญ อะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ

..... เพราะ

..... เพราะ

3. รูปแบบของรายการ/คอลัมน์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นอย่างไร

[] ให้ความรู้อย่างเดียว

[] ให้ความรู้แทรกความบันเทิง

[] อื่น ๆ โปรดระบุ

.....

2

ข้อ 3 (ต่อ)

เนื้อหาหลักทางการเกษตรในรายการ/คอลัมน์ คืออะไร

☐ เทคนิควิธีการทำการเกษตร☐ ปัญหาในการทำการเกษตร☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

กระบวนการในการนำเสนอความรู้ในรายการ/คอลัมน์ท่านทำอย่างไร (โปรดตอบอย่างละเอียด)

4. ท่านมีโอกาสติดตามผลการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเกษตรในรายการ/คอลัมน์บ้างหรือไม่

☐ ไม่มี☐ มี

ถ้ามี ท่านทำอย่างไร

5. ในกรณีที่เกษตรกรดำเนินการตามรายการ/คอลัมน์ที่ท่านส่งเสริมแล้ว แต่ยังไม่ประสบผล

สำเร็จ ท่านมีวิธีการช่วยเหลือหรือพัฒนาเกษตรกรเหล่านั้นอย่างไรบ้าง

3

6. ท่านพบอุปสรรคอะไรบ้างในการจัดทำรายการ/คอลัมน์เกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา
เกษตรกร.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

และท่านได้ดำเนินการแก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- ขอขอบคุณในความร่วมมือ -

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มเกษตรกรหรือเจ้าของกิจการ

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรหรือเจ้าของกิจการ
เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
 (ครั้งที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อเกษตรกร วันที่ ตุลาคม 2544

ที่อยู่

โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

ชื่อผลิตภัณฑ์

1. ขอให้ท่านเล่าถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้ท่านทำอาชีพ

(เล่าโดยละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ขอให้ท่านช่วยเล่าโดยละเอียดถึงประสบการณ์ในการทำงานอาชีพที่ว่าท่านมีแนวทางและวิธีการทำงานอย่างไรบ้าง จึงทำให้ท่านประสบความสำเร็จ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2

3. เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญอะไรบ้าง
-
-
- เพราะเหตุใด
-
-
4. เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะที่สำคัญอะไรบ้าง
-
-
- เพราะเหตุใด
-
-
5. ท่านมีการรับคนงานเข้ามาช่วยทำงานหรือไม่
- [] ไม่มี
- [] มี
- ถ้ามี ท่านมีวิธีการมอบหมายงานกับคนงานเหล่านั้นอย่างไร
-
-
-
-
-
6. ท่านมีวิธีการอย่างไรบ้าง ที่จะทำให้คนงานของท่านทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามที่ท่านมอบหมาย (บอกโดยละเอียด)
-
-
-
-
-

สัมภาษณ์ผู้ไปดูงานต่างประเทศ จากการไปดูงานหรืออบรมด้านการเกษตร

1. คุณลักษณะและทักษะของเกษตรกร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. วิธีการทำเกษตร เขาเรียนมาจากไหน อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. วิธีสอนหรือวิธีการให้การอบรมทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินเอกสาร/บทสัมภาษณ์ เกี่ยวกับระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

ชื่อเอกสาร/บทสัมภาษณ์

ลำดับที่เอกสาร

กิจกรรม/วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคคล	ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาบุคคล

ผู้วิเคราะห์

ภาคผนวก ข.
ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คุณลักษณะและทักษะ
ของแรงงานภาคการเกษตร

- เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจังหวัดน่าน
- วิทยากรเกษตรด้านปศุสัตว์จังหวัดน่าน
- วิทยากรเกษตรด้านประมงจังหวัดน่าน
- วิทยากรเกษตรด้านพืชผลจังหวัดน่าน
- วิทยากรกรมส่งเสริมการเกษตรจังหวัดน่าน
- ครู/อาจารย์ผู้สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจังหวัดน่าน
- กลุ่มสื่อมวลชน
- เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจากทุกภูมิภาค
- กรณีตัวอย่างโดยรวมของกลุ่มปลูกถั่วเหลืองของเกษตรกร

ตารางแสดงคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรจังหวัดน่าน

1) เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ

ชื่อ นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ	หมายเหตุ
1. นายณรงค์ กันชนะ	ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (ประสบความสำเร็จ)	- ทำด้วยมีแรงจูงใจในเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี - ใฝ่รู้ด้วยตนเอง(ศึกษาหาความรู้โดยการสอบถามนักวิชาการเกษตร คนที่เคยปลูกมาก่อน กรมส่งเสริมการเกษตร อ่านหนังสือ) - พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน - มานะพยายาม (เมื่อไม่ประสบความสำเร็จ) - มีความอดทน - เอาใจใส่ต่องาน - ไม่ละทิ้งหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรที่สำเร็จ - มีความละเอียด - ช่างสังเกต	<u>ทักษะวิชาชีพ</u> - คัดเลือกพันธุ์ของต้นหม่อน - ทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม - ตัดใบหม่อน - นำใบหม่อนมาเลี้ยงไหม - นำใบหม่อนมาทำชา <u>ทักษะทั่วไป</u> - มีการวางแผน - การวิเคราะห์ (การเปรียบเทียบ) ความเห็นเกี่ยวกับคนที่สำเร็จ - เป็นผู้นำ ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรใหม่ - ฝึกให้ทำการเกษตร - ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำ	

2. นายอนันต์ คำจันทะ	ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (ไม่ประสบความสำเร็จ)	- ขยัน (ต้องตื่นแต่เช้า) - อดทน - รับผิดชอบ (ต้องตรงเวลาในการดูแลและให้อาหาร) - ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรใหม่ - ขยัน - อดทน - ศึกษาหาความรู้	- ทำด้วยใจแรงจูงใจในเรื่องรายได้	- การเตรียมดิน - การปลูกหม่อน - การดายหญ้า - การให้น้ำ - การตัดใบหม่อน - นำตัวไหมเลี้ยงบนโต๊ะกะบะ - เปลี่ยนมูล โดยวางตะแกรงใบหม่อนให้ตัวไหมได้ขึ้นมา เพื่อล้าง	- ได้รับโล่พระราชทานด้านไร่นาสวนผสม - ไม่สำเร็จเนื่องจาก ภรรยาไม่สนใจ - ปัญหาด้านจิตใจ - ปลูกหม่อนมากตนเองเป็นโรค - ภูมิแพ้ใบหม่อน
----------------------	---	--	---	---	---

3. นายถวิล สุริยะ	ปลุกมะขามหวาน (ประสบ ความสำเร็จ)	-ทำด้วยแรงใจในเรื่องรายได้ (มะขามรายได้ดี) -ไม่หาความรู้ (ไปประกอบการเรื่องระ ชาวมกับบริษัทขายยาฉีด เกษตรตำบล ทำให้ดู ผิดวิธีการเก็บจากคน เพชรบูรณ์ ดูงานที่เพชรบูรณ์) -ไม่เห็นเกี่ยวกับเกษตรที่สำคัญ -ขยัน -มีกำลังใจ -มีความรู้ -ต้องหาความรู้ ผ่านการอบรม -เก่งการใช้ยา ปุ๋ย -ไม่เห็นเกี่ยวกับเกษตรรุ่นใหม่	มูลในตะแคงที่อยู่ด้านล่าง -น้ำใหม่ใสกลอง -น้ำลิ่งใหม่ต้ม -สาวใหม่ <u>ทักษะด้านอาชีพ</u> -เหมือนช้างล่าง (คำตอบของนาย สนั่น ปัญญาดี) <u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรรุ่นใหม่</u> -ต้องไปฝึกอบรมใหม่ความรู้ด้าน การเกษตร	
--------------------------	---	---	--	--

4. นายสนั่น ปัญญาดี	ลูกมะขามหวาน (น่าจะประสบ ความสำเร็จ)	-ขยัน -สนใจการเกษตร -ทำด้วยมีแรงจูงใจในเรื่องรายได้ <u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรที่สำเร็จ</u> -ขยัน (ดูแลให้น้ำให้ปุ๋ย) -เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้ง -รักการเกษตร <u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่</u> -รักการเกษตร -ขยัน -สมบุกสมบัน (ไม่กลัวร้อน ไม่กลัวฝน) -ใจดี -ไม่ทอดทิ้ง -เอื้อเฟื้อกัน (ไม่เปิดเป็นความลับ) -ไม่อยู่เฉย (ทำงานได้ทุกอย่าง เข่าจ้าง อะไรก็ทำ ในช่วงเวลาว่าง)	<u>ทักษะด้านอาชีพ</u> -ก่อนปลูกชุดหลุม เอาปุ๋ยใส่ ใส่กล้า ที่ออกจากเพชฌุรณ์ -ให้ปุ๋ยทั้งเคมี คอก และหมัก -พ่นยาฆ่าแมลง -ตัดหญ้า (กันศัตรูพืชไปอาศัยอยู่ แต่ให้เหลือคลุมดินบ้าง) -ตัดแต่งกิ่ง (ให้แสงแดดเข้า พ่นยาก ทั่วถึง) <u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรที่สำเร็จ</u> -เหมือนช่างบน -ให้ออร์โมน -เกษตรกรปรึกษากัน นัดมาคุยกัน -มีความรู้ทางการเกษตร (จบ เกษตร)	
---------------------	---	--	--	--

6. นายบุญ อักษระ บ้านน้ำ ก.ลงพญา อ. ปอเกลือ	คนน้ำ ข้าไว้	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	
คนน้ำ ข้าไว้	-แรงจูงใจคือเป็นอาชีพที่สุจริต อิศระ เป็นอาชีพที่พ่อแม่ ญาติตายาย ทำสืบ ทอดกันมานานแล้ว -ต้องมีใจรัก -ความเข้าใจในพืชชนิดนั้นๆ -ขยัน -อดทน	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	
คนน้ำ ข้าไว้	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	
คนน้ำ ข้าไว้	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	-ชื่อลัศย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัศย	

7. นายวิรัช พิมมาลย์ 17 ม.6 บ้านดอนแก้ว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา	ปลูกผัก	-อดทน -แรงบันดาลใจคือ เห็นคนอื่นที่สำเร็จ (เพื่อนบ้านปลูกได้ผลดี)		
---	----------------	--	--	--